

Dnesek

18
nezávislý
tydeník

ROČNÍK II.

V PRAZE 31. ČERVENCE 1947

CENA Kčs 3.50

Stíny americké finanční pomoci

Dr. JAROSLAV NOVÝ

Co bude s Německem?

Dr. FRANTIŠEK KAFKA

Pojmy z národního hospodářství

BOHUMIL BÍLEK

Poslední slova sebevrahova

MICHAL MAREŠ

Vyhlídky civilisace

Inž. JAROMÍR SOUČEK

Školská reforma

Lid si vládne sám — Odpovědnost starších — O vesnicích — Druhý dluh — Různé metry
Jak by odpovědělo ministerstvo financí? — Einstein a atomová energie — Nad jednou
pamětní deskou — Nad znárodněným průmyslem

POESIE

František Halas:

TVAR

Již šesté vydání sbírky, shrnující básnickovy nejkrásnější verše milostné a verše z doby jeho uměleckého dozrávání. Brož. 40 Kčs.

Vladimír Holan:

HAVRANÍM BRKEM

Lyrika z nejtemnějších let českého národního života. Brož. 90 Kčs.

František Hrubín:

ZPĚV HROBŮ A SLUNCE

Sbírka představující souhrn básnickovy nejhodnotnější dosavadní tvorby, prošlý sítí časového odstupu. Brož. 60 Kčs.

Jaroslav Kolman - Cassius:

NŮŽ NA STOLE

Sbírka lyriky, uzavírající v sobě ovzduší okupačních let. Brož. 50 Kčs.

Vítězslav Nezval:

SBOHEM A ŠÁTEČEK

Zápisník volného a bezstarostného putování za domy a nápady do Paříže a sev. Itálie. Brož. 57 Kčs.

Ladislav Stehlík:

KVETOUČÍ TRNKA

Lyrika, postihující cílivým zrakem a jasnou melodiositou krásu české krajiny a její duchovní podstaty. Brož. 60 Kčs.

U knihkupců.

Fr. Borový.

budu mít o dovolené dosti peněz na cestu do nejdálenějších koutů své vlasti, případně i do ciziny. Ušetřím na ni, budu-li kouřiti z dutinek

Abadie

Ušetřete se mou!

Každý rok ušetřím 2190 Kčs po 6 Kčs denně, protože 60 Partyzánek za 60 Kčs a 100 dutinek „Abadie“ dvojlitr za Kčs 8.90 dojí 100 cigaret, což se kouří velmi příjemně. Proti stejnému počtu cigaret colých ušetřím 30%, to jest při denní spotřebě 20 cigaret 6 Kčs denně. A to se v kouření nijak neomezují.

OBSAH DNEŠKA Č. 17: FERDINAND PEROUTKA: Nad jednou pamětní deskou. — Dr VLADIMÍR HENZL: Marshalův plán a co potom? — Dr JAROSLAV DRÁBEK: Propaganda, která zabíjí. — BOHUMIL ČERNÝ: Odpovědnost večera a dnes. — Inž. JAROMÍR SMRČEK: Vyhledky civilisace. — V. HLAVATÝ: Kompromisní návrh školské reformy. — JOSEF HUDEC: Světový mír a hospodářské uspořádání státu. — Svět bez Roosevelta. — Co se k věšení předkládá. — Je náš tisk na výši? — Škola a charakter. — O tom pohodli inženýři. — Sociální demokrat a Sokol. — Pan Smith přichází. — Okolo diktátorka ze Žamberka.

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 85.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na pět roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—. Jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. Valenta. — Tiskne Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 36.

Stíny americké finanční pomoci

Evropské státy potřebují co nejdříve obnovit své válkou rozvrácené hospodářství. Usiluje se všeobecně o to dosáhnout aspoň životní úrovně předválečné. To předpokládá značné zvýšení výroby průmyslové, těžby uhlí a kovů a výroby zemědělské. K tomu je potřebí provést obnovu a modernisaci výrobních prostředků, především strojního zařízení a vybavení podniků i velkého množství nejdůležitějších surovin, jako uhlí, rud, bavlny, vlny, nafty, kaučuku. Většinu těchto surovin nelze opatřit z domácích zdrojů, mnohé z nich ani nemají evropské státy, nebo je mají jen ve velmi nedostatečném množství. Je tedy Evropa v surovinách značně závislá na dovozu z jiných částí světa, převážně z oblastí, kde musí za zboží platit dolary nebo zlatem. Též pokud jde o nové technické vybavení závodů, nestačí dnešní evropská výroba strojního zařízení zvýšeným evropským potřebám rekonstrukčním. Zde by mohl účinně pomoci rozsáhlý průmysl americký, který během války dosáhl značného technického zdokonalení. Evropské státy však nemají zatím dosti dolarů ani zlata, aby si mohly potřebné suroviny a strojní zařízení i jiný materiál v žádaném rozsahu v zámoří opatřit.

Potřebné valuty by mohly získati vývozem do zámoří nebo americkou půjčkou. Jejich vývoz se však dosud nemožl dobře rozvinouti pro výrobní potíže, plynoucí z poškození mnoha podniků, zastaralého a opotřebovaného vybavení a velkého nedostatku surovin. Kromě toho trpí Evropa akutním nedostatkem potravin, které si též nemůže pro nedostatek dolarů v zámoří opatřit. Proto se hned po válce evropské státy snažily získati americkou finanční pomoc na zmírnění hospodářských potíží. Amerika (USA) skutečně poskytla řadě států velké dolarové půjčky a je ochotna i k půjčkám dalším, za určitých podmínek. Není to jen soucit s hladovějící Evropou, který vede Ameriku k poskytování těchto půjček, nýbrž také vlastní hospodářské i politické zájmy. A chci zde upozornit, že v důsledku toho má americká úvěrová politika vedle příznivých též nepříznivé účinky.

Příznivé účinky amerických půjček jsou obecně známy a oceňovány, protože se projeví rychle a přinášejí okamžitou úlevu v tíživé hospodářské situaci, ať už je to opatření nezbytných potravin, surovin, nejnnutnějšího zboží spotřebního nebo průmyslové investice, obnova komunikací a dopravních prostředků. Škodlivé účinky těchto úvěrů však zpravidla unikají pozornosti, protože jsou většinou nepřímé a nenápadné a dostávají se až později. Jsou též závislé na podmínkách, za kterých byl úvěr poskytnut.

Úvěr bez užítku

Americké úvěry však mohou mít škodlivé účinky, i když jsou dávány bez jakýchkoliv podmínek hospodářských nebo politických. Záleží na tom, k jakým účelům bylo půjčka použito. Spotřebuje-li se většina poskytnutého úvěru na nákup potravin a jiného spotřebního zboží, odstraní se tím na čas hrozící nedostatek a bída, ale nedosáhne se hospodářské rekonstrukce země. Až se úvěr projí a spotřebuje, nebude na tom dotčený stát hospodářsky o nic lépe než před tím, a při tom bude zatížen dolarovým dluhem. V případě, že by byl stát mohl na úvěr koupené potraviny a spotřební zboží koupit v jiném státě za svůj vývoz, byl dolarový úvěr vlastně zbytečný a může poškodit vývoz dlužnického státu. Nebo tento stát nebu-

de moci své výrobky prodat a vyvézt, jestliže ze států, ochotných kupovat jeho zboží, nekoupil sám zboží proto, že je koupil v USA na úvěr, a zboží v oněch státech zůstalo proto neprodáno. Každý stát totiž může, nepřihlíže-li k úvěrům, dovézt jen tolik, kolik může zaplatit svým vývozem, protože dnes kromě USA nikdo nemá takové zásoby zlata nebo cizích valut a devis, aby jimi mohl vyrovnávat nějaké větší schodky zahraničního obchodu. Omezení vývozu těchto států se tedy projevuje též v omezení jejich dovozu, a tím bude postižen i vývoz států ostatních. Jestliže více států použije takovým způsobem amerických úvěrů, musí se to projevit značným poklesem vývozu všech států kromě USA. V takovém případě budou působiti americké úvěry nepřímo podvázání mezinárodního obchodu.

Dolarový úvěr na nákup potravin a spotřebního zboží lze tedy doporučiti jen tehdy, nelze-li se bez tohoto zboží obejít a nelze-li je získati za vlastní vývoz. V každém jiném případě ohrožuje takové použití úvěru vlastní vývoz a nepřispívá k hospodářské rekonstrukci státu.

Největší prospěch může státu přinést americký úvěr, použije-li se ho převážně na obnovu dopravy, průmyslu a nákup surovin, ovšem i zde za předpokladu, že potřebné investiční statky a suroviny nelze získat za vlastní vývoz. Jinak může takové použití rovněž poškodit vývoz z těchto důvodů jako u zboží spotřebního. Ale ani v tomto případě se nesmíme domnívat, že americká půjčka, i když by umožnila zvýšení výroby a zlepšení dopravy, pomohla by ze všech hospodářských těžkostí. Obnovený průmysl byl by sice schopen zvýšené výroby, ale aby jí mohl udržet, potřeboval by stále další a další suroviny, které by si musel opatřovati vývozem, chtěl-li by se hospodářsky postaviti na vlastní nohy, aby nebyl odkázán na stále nové a nové americké úvěry. A tu by se setkal na světových trzích s americkou produkcí, které by nemožl konkurovati, protože USA v důsledku rozsáhlé mechanisace a typisace, umožněné seriovou výrobou v ohromných množstvích, a v důsledku značných technických pokroků, docílených za války, může i při vysokých mzdách vyráběti běžné zboží levněji než při omezených možnostech států ostatní.

Abyste mohly ostatní státy, až pomine největší poválečný hlad po zboží, s USA v mezinárodním obchodě konkurovati, musely by sáhnout k devalvaci své měny nebo vyvážet za ztrátové ceny (dumping, ať už ve formě vývozních premií, intervenčních fondů, kartelových úmluv se ztrátovými cenami vývozními a vyššími cenami domácími, dvojího kursu valut s přídelem a nuceným odvodem a pod.). Tím by však ohrožovaly vývoz americký a USA by se proti tomu jistě snažily zajistit podmínkou, že úvěr poskytnou jen tomu, kdo se zlekné devalvace a dumpingu jako prostředků zahraničního obchodu. Před americkou soutěží na cizích i domácích trzích, a z toho hrozící hospodářskou pohromou mohly by se ostatní státy chrániti též vysokými nebo preferenčními cly, diskriminací původu dováženého zboží různými druhy dovozních omezení, zákazů nebo povolení, a konečně vzájemnými obchody kompenzačními. To vše by vedlo k omezení nákupu amerického zboží, tedy amerického vývozu.

A tím se dostáváme k

problému amerického vývozu,

který je a bude zdrojem mnoha potíží v mezinárodním obchodě, a který nám osvětlí hospodářské pohybnky USA k poskytování úvěrů a podmínky, které si při tom bude

kláští. USA, pokud budou setrávat na hospodářském liberálním, budou stále zápasit s problémem, co s výrobními přebytky. Ačkoliv se to zdá paradoxní, bude bohatství USA při chudobě ostatního světa jejich kletbou. Velká nerovnováha mezi bohatstvím USA a chudobou ostatních je a bude hlavní příčinou většiny hospodářských potíží mezinárodních a bude též ztěžovat hospodářské zótavení Evropy. USA totiž mají téměř všechno, jsou téměř soběstačné a nebudou proto schopny tak velkého dovozu, který by se vyrovnal jejich vývozu. Mají téměř veškeré zlato, mají většinu nejdůležitějších surovin doma, některých i velké přebytky, takže je budou spíše vyvážet než dovážet. Zbývajících nebudou kupovat více, než potřebují. Mají tak rozsáhlý průmysl, že jsou schopny zásobovat téměř celý svět, hlavních druhů průmyslových výrobků a potravin mají nadbytek, nemohou je tedy rovněž dovážet.

USA potřebují, nemá-li jejich předimenzovaný průmysl upadnouti do těžké odbytové krise, vyvážet mnohem více, než kolik mohou dovážet, a udržují proto uměle vývoz na přibližně dvojnásobné výši dovozu. Tato velká disparita mezi dovozem a vývozem je zjevem nezdravým, ale USA jsou za nynějšího svého hospodářského systému nuceny jí uměle udržovat, aby se vyhnuly nebezpečí krise. První velkou podporu amerického vývozu po válce znamenala UNRRA, která umožnila USA vyvézt zboží za mnoho miliard dolarů. Nyní, když UNRRA skončila svou činnost, je americký vývoz vážně ohrožen. USA jsou v nebezpečí, že nevyvezou více, než kolik mohou dovést, a to by pro ně znamenalo hospodářskou krizi. Ostatní státy, které nemají zásobu zlata ani dolarů, nemohou totiž kupovat americké zboží, i kdyby bylo nejlacinější, dokud si neopatří dolary, a ty mohou získat jen vývozem do USA nebo půjčkou.

Nemohou-li tedy USA zvětšit svůj dovoz na úroveň vývozu, a chtějí-li zamezit poklesu vývozu na úroveň dovozu, musejí si pomáhat poskytováním velkých úvěrů jiným státům na nákup svého zboží. Bez zásahu amerických půjček vedl by jinak nedostatek zlata a dolarů v ostatních státech, při zachování volného mezinárodního obchodu bez devisových omezení, k zhroutilí jejich měn a k těžkým finančním a hospodářským krisím, které by postihly i americký vývoz. Nebo by vedl, ve snaze zachránit měnu, k devisovým omezením, zvýšení cel na americké zboží, k preferencím a diskriminacím v zahraničním obchodě, po případě i k obchodům kompenzačním, s účelem omezit co nejvíce nákup amerického zboží za dolary, a zamezit tak odliv dolarových devis a valut.

Amerika půjčuje

USA, které si v zájmu svého vývozu nepřejí takových zásahů do volnosti mezinárodního obchodu, budou se jistě snažit pomocí úvěrů těmto nepříznivým důsledkům svého zvýšeného vývozu zabránit, a to nejen pro přítomnost, ale i pro budoucnost. Proto možno očekávat, že při poskytování půjček budou žádati jako podmínku co největší omezení nebo vyloučení takových prostředků mezinárodního obchodu, které zasahují do jeho volnosti. USA budou totiž nuceny udržovat svůj vývoz trvale vysoko nad svým dovozem, nechtějí-li doma přivodit těžkou hospodářskou krizi s velkou nezaměstnaností a dalšími důsledky sociálními a politickými. Budou proto chtít trvale poskytovat ostatním státům velké půjčky, několik miliard dolarů ročně. V USA samotných se odhaduje potřeba půjček nejméně na 5 miliard ročně, má-li se vývoz udržeti na dnešní výši.

Naproti tomu evropské státy budou potřebovat finanční pomoc jen pro přechodnou dobu, aby se mohly hospodářsky postavit na vlastní nohy a aby další úvěry nepotřebovaly. V tom je zásadní rozpor mezi zájmy Evropy a USA. Za tohoto stavu je pochopitelné, že USA se bu-

dou snažit poskytovat úvěr za takových podmínek, aby dlužnické státy se staly hospodářsky trvale na USA závislémi a potřebovaly stále další a další úvěry.

Jak toho mohou USA dosáhnouti? Zákazem používat všech nebo aspoň některých ochranných prostředků shora zmíněných, devalvací počínajíc a kompenzačními obchody končíc. Tím si USA zajistí odbyt pro své výrobky. Ale zároveň tím způsobí, že dlužnické státy, zbavené hospodářských obran, budou na zahraničním, po případě i domácím trhu vůči americké konkurenci bezmocné, jejich vývoz i výroba budou v trvalé krizi, jejich měny budou vždy znovu a znovu ohroženy, a jejich hospodářství, nacházející se v úpadku, bude odkázáno na trvalou podporu amerických půjček. Tedy naprosť hospodářská a tím i politická závislost na USA, při tom krise, nezaměstnanost a bída se všemi průvodními zjevy.

Ale nejen státy dlužnické, i ostatní budou nepřímo zasaženy škodlivými účinky této úvěrové politiky. Neboť jestliže jeden stát nebude moci poskytovat preferenční cla, poškodí tak stát jiný, kterému by preferenční cla umožnila vývoz do dlužnického státu i při americké konkurenci. Stejně tak zákazem diskriminací dlužnického státu znemožní se jiným státům pomocí výhod diskriminace prodat dlužnickému státu zboží, které jinak není schopno americké soutěže. Podobně zákazem devisových omezení běže se státu možnost určovat, z kterých států chce dovážet, a dává se výhoda nejlacinějšímu zboží americkému, čímž je poškozován vývoz států jiných, možný za devisových omezení (na př. uvolňování valut jen pro nákupy v určitých státech). Jestliže dlužnický stát nesmí uzavírat obchody kompenzační, jsou tím postiženy všechny státy, které s ním dosud měly obchody kompenzační, které jsou v dnešní době často jediným možným prostředkem vzájemného obchodního styku, zvláště mezi státy s řízeným hospodářstvím. Přijetí takových podmínek několika dlužnickými státy mohlo by tak mít za následek skoro úplné znemožnění jejich hospodářského styku se státy jinými. To by v praxi znamenalo, že by mezi blokem dlužnických států, hospodářsky rozvrácených a zcela závislých na USA, a blokem států s řízeným hospodářstvím ustal téměř všecken hospodářský styk.

V případě, že by se USA nepodařilo vnutit při poskytování půjček dlužnickým státům takové podmínky, stačila by USA k zajištění vývozu ta podmínka, že dolarového úvěru možno použít jen k nákupům v USA. To lze provést jednoduše tak, že se úvěr uvolní, ale hotově nevyplácí, a vyčerpává se odběrem zboží. Takovým způsobem mohly by USA zajistit svůj vývoz a vyloučit z ní konkurenci i v případě, že by jiné státy byly na zahraničních trzích lacinější. Pokud se bude takto v USA kupovat na úvěr zboží, které lze koupit jinde za vývoz, byly nevýhody takových nákupů objasněny výše. USA však půjde nejen o to, aby vyvezly určité množství svého zboží, ale aby vyvezly to, jehož mají největší přebytky.

Lze proto očekávat, že USA budou ochotny poskytnout úvěry přednostně na nákup určitého zboží, nebo že určí, jakou část poskytnutých úvěrů nutno použít na nákup určitého zboží. To znamená, že dlužnické státy vedle potřebných surovin a strojů budou muset odebrat mnoho zboží spotřebního, které by si mohly opatřit též z jiných států, nebo bez kterého by se vůbec obešly. To znamená, že jenom část úvěrů přispěje k obnovným pracím dlužnického státu, kdežto větší část přinese mu větší škodu než užitek, ohrožujíc jeho vlastní vývoz, jak bylo shora vyloženo. Při tom se nesmí zapomenat na okolnost, že USA mají zájem na trvalém poskytování úvěrů.

Nebudou tedy mít zájem na rychlé hospodářské obnově dlužnických států, protože pak by tyto státy nejen americké pomocí nepotřebovaly, ale staly by se k tomu ještě vážnými konkurenty a americký vývoz by byl ohrožen. Proto se budou USA nepochybně snažit prodat za po-

skytnuté úvěry především své výrobky spotřební a přebytečné potraviny, a nikoliv statky investiční. Čím více se však při poskytnutí úvěrů toto jejich hledisko uplatní, tím huře pro dlužníka. USA se mohou též snažit přimět pomocí úvěrů dlužnické státy k tomu, aby se zřekly v určitých oborech vlastní výroby ve prospěch americké produkce a samy se věnovaly oborům jiným. Znamenalo by to zasahování do vnitřních hospodářských poměrů a jejich usměrňování podle amerických zájmů.

Důvody úvěrů

Jsou tedy rozhodující pohnutkou USA pro poskytování úvěrů jejich životní zájmy hospodářské. K těm přistupuje přechodně zájem na tom, aby USA nemusely dopláčet na okupaci Německa, jako je tomu až dosud. Odtud snahu pomoci především Německu hospodářsky tak, aby bylo schopno vývozu a mohlo si tak zaplatit svůj dovoz, tedy i náklady okupační. Půjčka do Německa bude mít, jak se USA domnívají, kromě výhod jiných půjček výhodu další, že uspoří USA začné náklady okupační. Při tom však USA zapominají, že to, co ušetří na okupaci Německa, budou muset zaplatit jinde, neboť o kolik více prodá za dolary Německo, o to méně prodávají USA, a takto vzniklý rozdíl musejí vyrovnat půjčkou jinému státu. Jinak by nemohlo Německo za dolary prodávat a platit okupaci. S favorisováním Německa při evropské obnově by ovšem nemohli souhlasit sousedé Německa, protože obnovením německé síly hospodářské byla by obnovena též jeho síla politická a ohrožena tak znovu bezpečnost jeho sousedů. Kdyby USA chtěly pomocí úvěrů vynutit souhlas evropských států s takovou úpravou, pak by bylo pro Evropu lépe, raději se americké pomoci vůbec zříci.

Otázkou Německa přecházíme již k důvodům politickým. Rozhodující američtí politikové jsou dnes toho názoru, že bezpečnost USA je ohrožena šířením komunismu, a proto hlavní jejich politické úsilí je zaměřeno k tomu, zamezit vznik komunistických režimů v dalších evropských státech. Proto ten postoj k vládám států jihovýchodní Evropy a Polska, které USA považují za vlády v podstatě komunistické a nedemokratické. Proto přímá americká podpora vlády řecké a turecké, neboť Řecko a Turecko spolu s Iránem tvoří severní bariéru petrolejářské oblasti na Středním Východě. Proto se USA snaží pomoci ostatním evropským státům, včetně Německa, hospodářsky a zachraňovat je od hrozičoho hladu a nedostatku, neboť se domnívají, že tak nejlépe čelí vzrůstu komunismu v těchto oblastech a nebezpečí vzniku komunistických režimů. Při tomto zaměření americké politiky je pochopitelné, že se bude snažit využít svých úvěrů též k více méně zastřenému nátlaku a působení na vnitřní režimy evropských států ve směru oslabení nebo vyřazení vlivu komunistických stran.

Závěrem tedy možno říci, že USA musí poskytovat úvěry, nemají-li upadnout do krise. Síla jejich postavení však tkví v tom, že mohou určovat, komu půjčí a komu nikoliv, a že poptávka po jejich půjčkách přesahuje nabídku. Proto mohou USA klásti podmínky. Kdyby tomu bylo obráceně, musely by USA půjčovat bez jakýchkoliv podmínek. Při tom USA nemohou počítat s tím, že jim budou poskytnuté úvěry někdy splaceny, protože to by znamenalo pro USA hospodářskou katastrofu. Americký vývoz by totiž musel poklesnout nejen na úroveň dovozu, ale ještě mnohem níže, takže by prakticky musel zcela ustát, aby tak druhé státy z aktiva obchodní bilance s USA získaly na zaplacení potřebné dolary. Americké úvěry tedy znamenají, že se prakticky americké zboží dává jiným zdarma. Je to zbavování se přebytků výroby. Pro americké hospodářství to má tentýž účinek, jako kdyby přebytky výroby skupila vláda a pak je zničila, s tím rozdílem, že v tomto případě se zboží neničí, ale

daruje jiným a tak se bezděčně ničí cizí konkurence. Neboť zboží dávanému zdarma dá každý přednost, i když formálně vzniká dluh.

A jak jsou na tom evropské státy?

Ty by měly dobře uvažovat, za jakých podmínek americký úvěr přijímají, a zda z toho nebude větší škoda než užitek. Americký úvěr bude užitečný, bude-li ho použito pro rychlou průmyslovou obnovu nebo na nákup surovin, nezbytných potravin a jiných nutných potřeb, pokud veškeré toto zboží nelze si opatřit bez půjčky zahraničním obchodem, a pokud při poskytnutí úvěru nebudou klade-ny podmínky politické nebo takové podmínky hospodářské, které by na dlouhou dobu omezovaly volnost státu v použití hospodářských opatření, sloužících k ochraně jeho hospodářství před americkou konkurencí. V jiném případě bude výhodnější, zřeknouti se amerického úvěru a provésti hospodářskou obnovu prostředky vlastními ve spolupráci s ostatními evropskými národy. Taková obnova bude sice obtížnější a zdlouhavější, a bude znamenati na přechodnou dobu utažení opasku, ale nakonec se dosáhne skutečného zotavení při zachování hospodářské nezávislosti. Naproti tomu ty státy, které se dají zlákatí zdánlivou výhodností amerických úvěrů a nadějí na rychlou obnovu, a přijmou škodlivé podmínky politické nebo hospodářské, způsobi tím ochrnutí vlastního hospodářství, trvalou hospodářskou a finanční tíseň a trvalou závislost na dalších a dalších amerických úvěrech. Stanou se hospodářsky a tím i politicky zcela závislými na USA.

Nutno počítati, že s dalším rozvojem americké výroby bude se poskytování úvěrů stále stupňovat, a celková suma poskytnutých úvěrů poroste do závratných výšek, bez možnosti splácení. V tom ovšem nebude možné pokračovat do nekonečna a musí to skončit nakonec finančním krachem. Pak snad USA uznají, že jejich vývoz musí být v rovnováze s dovozem, a aby toho dosáhly, budou muset chtít nechtěj přejít k řízenému hospodářství, aby odvrátily hroziící hospodářské zhroutil.

Dr Jaroslav Nový

poznámky

Lid si vládne sám

Lidé, kteří píší do novin, dostávají mnoho podnětů, co, o čem a jak: by měli psát. Mají dělat jakési prostředníky mezi těmi dole a mezi těmi nahoře. Tak si totiž mnoho lidí stále představuje. Cítí stále v podvědomí, že lid je objektem, předmětem vládnutí; neuvědomují si, že v demokracii má být lid práce subjektem, podnětem vládnutí. Nesnáze demokracie je v tom, že mnoho lidí si neuvědomuje, že i oni by se měli podílet na vládnutí. Není v nich pocit a vědomí, že i na nich spočívá demokracie, že i oni jsou jejím — byť malčkým — kousíčkem, že i na nich posléze bude záležet, jaká demokracie bude.

Kdyby lidé se tak horlivě účastnili veřejného života, jako dovedou být nespokojeni s tím, co ve veřejném životě vidí, o čem slyší, o čem čtou, bylo by u nás brzy dobře. Je potřeba dostat lidi nějak od pasivní, nedílné, netvůřící nespokojenosti k nespokojenosti aktivní, tvořivé, k nespokojenosti, která by se zúčastnila veřejného života a hleděla v něm napravít, co potřebuje nápravy. Veřejného života se zúčastní jen malá část lidí. Z velké části považují pro sebe věc za skončenou tím, že se přihlásí do některé strany nebo že při volbách odevzdali hlas některé z nich. Nebyl špatný jeden plakát, z něhož prst ukazoval na kolemjdoucího a říkal: demokracie, to jsi také ty! Bohužel bude potřeba patrně účinnějších prostředků, aby tato prostou ale důležitou myšlenku pochopilo mnoho lidí. Ti se totiž spokojují jen s nespokojeností: co to tam ti lidé nahoře dělají? Velmi často také uvažují, co by dělali, kdyby byli tam nahoře. Projevují při tom velké neznalosti, neboť činnost a úsilí „těch tam nahoře“ podléhá také četným zákonům, které měnit je nad jejich síly. Nemůže být každý tam „nahoře“, ale je potřeba, aby

si dobře uvědomil, že i dole a právě dole je mnoho práce. Žádná vláda a žádný parlament nejsou dosti silné, aby mohly řídit život celého národa do jeho nejdrobnějších prvků. Nezáleží jen na tom, co chce vláda a parlament, ale také ne na tom, jak živě se lid, opravdu lid účastní řízení obce, okresu, země a státu. Je potřeba nějak v lidech probudit víru, že i jejich síly mohou se uplatnit. Kolika drobným i velkým nesvárům by se dalo zabránit jen tím, kdyby se vždy našlo několik lidí, kteří by na ně včas ukázali a žádali nápravu! V kolika národních podnikcích by to šlo hned lépe, kdyby tam bylo více lidí, kteří by nezamhufovali oči nad tím, co jasně vidí, ale co vidět nechťejí, protože „co tě nepálí, nehaz!“ V kolika občích by bylo brzy lépe, kdyby lidé místo rozčlívání se na národní výbor dali hlavy dohromady a šli pevně za tím, co chtějí napravit?

Je jednou z nesnázi demokracie, že dosti lidí zůstává stranou, v pasivitě.

Vedle politické stranické výchovy bychom jako soli potřebovali dobré nestranické politické výchovy, která by dovedla hlavně indifferenční přesvědčit o smyslu politické práce. Rostou-li stále úkoly státu, roste i odpovědnost jednoho každého občana. A je potřeba mu dát potřebné vědomosti o tom, jaké má povinnosti, jakých úkolů se má zúčastnit. Až dosud různé pokusy o takovou výchovu ztroskotávají na tom, že nedovedou získat právě ty lidi, kteří zůstávají stranou. Žijí jen tím, co kde slyší. A protože slyší kolem sebe mnoho stísnosti, je jejich duše naplněna nedůvěrou, skepsí. A to je jedna z nejtěžších nesnází našeho života.

V. G.

Odpovědnost starších

Dočetli jsme se v poslední době o několika případech, kdy přišel o život člověk přímo či nepřímo vinou mladých lidí. Statisticky dokazují, že sice procento zločinnosti klesá, ale že stoupl počet deliktů nejtěžších, a zase se znepokojivě velikou účastí mládeže. Slyšíme vysvětlování, že tento stav nese s sebou poválečná doba. Nedá se popírat, že to, co svět prožil za poslední války, zanechalo hluboké stopy v duších lidí, hlavně mladých. Lidský život byl svévolně utrácen takovým způsobem, jako odkopneme kámen z cesty.

Na jedné straně se jasně rýsoval obraz těch, kteří šli bojovat za všelidské ideály a bez rozmyšlení položili svůj život v oběť za jejich dosažení. Ale na druhé straně vystávala vidina všech zvrstev, která svědčila o tom, že člověk musí ještě hodně uvažovat nad tím, k čemu ho vlastně zavazuje jeho postavení krále tvorstva. Je jisté, že mladé a ohebné duše nezůstaly tím nedotknuty. Je právě nyní na všech, aby pomohli vymýtit z nich tyto pozůstatky.

Odvážují se však říci, že je tato snaha z několika míst podkopávána. Myslím, že není nesprávné upozornit na tuto věc s tohoto hlediska. Mám na mysli v podstatě toto: Dozvěděli jsme se o určitých děních, která se vyznačovala společným rysem, a to tím, že byla někomu učiněna, veřejně či skrytě, křivda. A co více, byly pozdraveny hlasy proti tomu, aby byly tyto křivdy napraveny. Na příklad je známa snaha čelného představitele našeho politického života, aby byla ponechána v platnosti všechna rozhodnutí závodních rad, která se stala v době porevolučního kvasu, a to i prokazatelně nesprávná. Stali jsme se svědky terorizování nevinných osob, falešně nařčených a potom jejich propuštění bez omluvy, neřku-li dosti učinění. A mnohé další. Zamysleme se nad tím. Co to znamená? Zde bylo ublíženo člověku a potom se řeklo: Není možné se tím držovat, jsou jiné, důležitější věci před námi. Tvrdím, že nejsou. A nikdy nebudou důležitější věci, než je do všech důsledků uskutečňovaná úcta k člověku a spravedlnost k němu. Ty musí být první na zřeteli při rozhodování a konání všech věcí. Jedině tímto způsobem si může člověk dokázat, že je opravdu člověkem, a to v tom nejkrásnějším smyslu toho slova.

Pomozte zabránit tomu, aby se nám, a hlavně těm mladším, znova stavěly před oči křiklavé případy nevázanosti k lidskému tvoru, aby mu byla znova upírána jeho nejzákladnější práva. Nedopusťte, aby mládež byla svědkem událostí, ve kterých je znova napadána lidská důstojnost, a uvidíte, jak závažně přemýšlet o tom, k čemu každého z nich zavazuje příslušnost k lidské společnosti, co znamená ublížení druhému nebo dokonce utrácení jeho života.

J. K.

O vesnici

Před prázdninami se v politických poradách, v ústavodárném Národním shromáždění hodně jednalo o české vesnici. Jednání bylo hodně varušené. Na vesnicích visí plakáty,

v nichž se připomíná jeden muž z deputace, který důtklivě upozorňoval poslance, že nesmějí odejít na prázdniny, dokud nevyřídí zemědělské osnovy. Což je nová forma styku voliče a poslance, forma, s kterou někteří poslanci sotva budou souhlasit. Jisté poslanec chce být mluvčím těch, kteří ho do zákonodárného sboru zvolili; představuje si to však jinak, než jak to bylo na Bertramce s Mozartem, kterého zavřeli na tak dlouho, dokud nenapsal žádanou předehru.

Proč tento zápas o českou vesnici? Z velké části jej pochopíme, když si uvědomíme, že úpornost jeho roste s blízkými se volbami. Tam některé strany — některá více, některá méně — vidí možnost získat a přibrat nové hlasy. Tam kdysi seděla mocná strana, která patří minulosti a o jejíž voliče se rozdělily všechny strany Národní fronty; nepovažují však toto rozdělení hlasů z vesnic za konečné a domnívají se, že každá může na vesnici získat ještě daleko více hlasů. Tak uvažují politické strany, ale tak se vcelku také dívá na věc i česká vesnice.

Bylo by dobře, kdyby ti, kteří projevují zvýšený zájem o českou vesnici, užili prázdnin k tomu, aby prošli několika vesnicemi, aby je viděli tak, jak žijí a aby poznali jejich lidi, jak opravdu myslí a cítí. Poznají pak, že česká vesnice, jak se o ní mnoho hovořilo v ústavodárném Národním shromáždění, je docela jiná, než jak jsou jich tisíce v zemích českých. Poznají také hlubokou změnu ve smýšlení české vesnice od dnů z počátku května 1945 až do prázdnin 1947. Je velmi těžké vyjádřit podstatu této myšlenkové změny; snad možno mluvit o radikalizaci vesnice. Doleva? Doprava? Těžko říci. Roste tu nechuť k politickým stranám, k politické práci vůbec. Někde je vesnice rozbita do několika nepřátelských skupinek; jinde se perou nekomunisté s komunisty; jinde jde celou vesnici mrak nezájmu o politický život, pochybovačnost, že politické strany mohou a chtějí pomoci při starostech, které vesnice mají. Ty nejsou malé. A bylo-li velkou předností nového stranictví po květnu 1945, že přešlo přes strany stavovské, vzniká dnes jedna nesnáze: že v české vesnici vzniká pocit, že je odstrkována, že její skutečné bolesti jsou přehlíženy, že má být jen půdou, kterou si mezi sebou chtějí rozparcelovat politické strany.

Vesnický člověk je méně přístupný politické agitaci než člověk městský. Nedá se tak snadno přemluvit. Říká se, že vesnice je konservativní. Ne vždy. Nelze ji upřít zájem o nové zemědělské vymoženosti, i když to nejde vždy tak rychle, jak by bylo žádoucí. Je konservativní stylem života; dívá se i na veřejný život jinak než městský člověk. Vesnický člověk, který vidí, že jeho úroda, jeho prospěch závisí na tom, bude-li přšet, že jeho žně jsou závislé na tom, nebude-li o žních přšet, vidí i veřejný život jinak než člověk z města. Vesnický člověk, který dnes musí pracovat nesporně více než před válkou, chce-li vše dostat do stodoly (aniž se při tom jeho skutečná životní úroveň podstatně zvýšila), dívá se na veřejný život střídavě a velmi kriticky; od toho není daleko k pochybovačnosti, kterou vydatně podporuje agitace politických stran, která dokazuje, jací mizorové jsou v druzích politických stranách.

Zde by se měla uplatnit Národní fronta. Ta by se měla postarat o to, aby politické strany nešly na českou vesnici čtyřmi proudy, snažice se urvat, co se urvat dá. Národní fronta by se měla postarat o to, aby starosti a bolesti, zájmy a potřeby české vesnice byly pojety jako jeden celek, aby byly řešeny — pokud je v našich silách je řešit — dohodou všech stran Národní fronty. Tahačky o vesnici mohou snad přinést některé politické straně užitek, vyjádřený novými hlasy a novými mandáty při příštích volbách. Mohou však způsobit i škody, které se nedají vyvážit ziskem té neb oné strany.

Je velmi pravděpodobné, že přísloví „nechoď Vašku s pány na led“ se zrodilo na české vesnici a že by česká vesnice uprostřed tahaček několika politických stran o ní mohla jít cestou svou, docela jinou. Snad i nezdravou a neprospěšnou, pro ni i pro celek. To posléze závisí na těch, kterým přísluší se starat o prospěch české vesnice.

V. G.

Druhý dluh

Jako už tolikrát, F. Peroutka v svém článku o ministerském předsedovi Eliášovi řekl, co zdravá většina národa už dávno cítí a co si jen netroufala veřejně říci. Ještě jedno obecné přesvědčení mělo by být vysloveno s obdobným důrazem; obecné přesvědčení zdravé většiny národa, že obdobná křivda, jaká se stala mrtvému generálovi Eliášovi, stala

se i jeho nejintimnějším žijícím spolupracovníku dr. Josefůvi Kalfusovi. Psal o této věci mužně a statečně před časem už Josef Macek, který národohospodářskými názory patřil vždy jinam než dr. Kalfus a který přesto otevřeně napsal, že se dr. Kalfusovi ublížilo. Pro zdravou většinu národa není a nemůže být dr. Kalfus vinen, vždyť se aktivně zúčastnil domácího odboje, vždyť aktivně domácí odboj podporoval, vždyť národ přemnohými svými opatřeními a celou svou linií správy ministerstva financí uchránil před dalšími nedozírnými škodami, vždyť snad všichni finanční zaměstnanci bez rozdílu uznávají, co i za německého režimu vykonával na ochranu jejich zájmů. Tento dr. Kalfus žije prý bez pence se stigmatem sice nepotrestaného, ale přesto vinného člověka. Není sporu o tom, jaký bude konečný soud historie o dr. J. Kalfusovi. Ale pro všechny lidi, mající smysl pro spravedlnost, případ Kalfusův je živým už dnes. Jsme-li Masarykův národ, musíme být zase národem spravedlivým. Při dobré vůli mohla by být křivda dr. Kalfusovi odčiněna ještě námi živými za jeho života. *Jiří Zhor*

Různé metry

Vytkeč v polemice komu, kdo jiným předhazuje kolaborantství a komu i ministr, účastník odboje, je málo vlastenecký, jeho vlastní kolaborantský článek. Po dlouhých dnech mlčení ozve se najednou denní list, blízký politickému srdci postiženého, a zcela všeobecně se začne rozčilovat, že list, kde jsi o věci psal, nerespektuje jakési novinářské rozhodnutí, že o těchto věcech se zatím bude v tisku mlčet a že budou řešeny na novinářském fóru a interně. Tož jak je to vlastně s novináři kolaboranty a nekolaboranty? Kdo byl omlouván a amnestován a komu se jelo po krku? My nečlenové novinářských svazů se v této motanici, upřímně řečeno, nevyznáme. Víme, že V. Hádek dostal za kolaborantské články 8 let a víme, že se o šéfredaktorovi jednoho dnes velmi do kolaborantů bijícího listu leptá, že také psal a jaké kolaborantské články. Někomu se věřilo, že mu do jeho článků kolaborantské věty byly připisovány, a druhý to v potu tváře (takový Fedor Soldán) musel deklamovat — a musel se úporně a úmorně bránit. Jakými metry se tu vlastně měřilo, kdo měřil a jak měřil a jak se v tom dnes my lidé prosti máme vyznat? Mezi novináři se o tom šeptají už dnes všelike historky. Zabraňte, pánové za věc odpovědní, této šeptandě vyličením pravdy. Kdo prováděl první čistku mezi novináři, podle jakých receptů ji prováděl, a byl metr, kterým měřil, vyzkoušen i na něm? Máme-li si cenit dnešního veřejného mínění novinami vyjadřovaného, nutně potřebujeme slyšet odpověď na všechny tyto naléhavé otázky. *Jiří Zhor*

Jak by odpovědělo ministerstvo financí?

Pan ministr Dolanský již několikrát prohlásil, že uvolňování vázaných peněz se děje a bude dít podle sociálního rozvrstvení obyvatelstva. Uvedu však dva kontrastní případy, které osvětlí tuto sociálnost.

Svobodná žena 44letá, se sníženou pracovní schopností, zdědí po své matce zeměděle r. 1946 několik tisíc ve vázané měně a má platit dědičnou daň circa 3000 Kčs ve volných penězích. Při tom nemá možnosti získati volné peníze jinak než půjčkou na vázaný vklad. Podotýkám, že zděděné vklady byly uloženy před r. 1938.

Dobře situovaný pán dostane přidělený osobní vůz z akce fondu národní obnovy za X. Kčs. Má možnost zaplatiti vůz 1/4—1/3 z vázaných vkladů.

Porovnáme-li tyto dva případy v dnešním životě běžné, máme pochybnost o uvolňování vázaných peněz podle tak zv. sociálního rozvrstvení obyvatelstva. Popsujeme-li uvolňování vkladů podle akce fondu národní obnovy, vidíme, že finanční správa na jedné straně tak úzasně tvrdá k žádostem o pár tisíc Kčs, uvolní na druhé straně celou částku, která podle zákona dotyčného náleží (20.000 Kčs na hlavu rodiny etc.). Bylo by zajímavé, jak by znalec práva po stránce finanční právní vysvětlil tuto dvojitou kolej, jistě i pro laika zjevně nespravedlivou. *Dr F. B.*

Einstein a atomová energie

V jednom z posledních čísel anglického liberálního týdeníku „New Statesman“ se dočítáme: Dostali jsme dopis od profesora Einsteina s výzvou o povolení milionu dolarů, které by byly věnovány na universální výchovu o důsledcích atomové energie. Prof. Einstein píše: „Tato základní síla vesmíru nedá se vtěsnati do zastaralé koncepce úzkoprásného ná-

cionalismu, protože není v ní žádného tajemství a není proti ní žádné ochrany; není žádné možnosti kontroly, vyjmaje zvýšené dorozumění o této naléhavosti mezi všemi národy světa.“ — Toto volání přichází s velkým důrazem se strany muže, který první stvořil formuli o atomové energii v r. 1905 a který více než kdokoli jiný přesvědčil presidenta Roosevelta o nutnosti vytvoření atomové bomby, protože Němci by ji jinak mohli mít dříve. K výzvě prof. Einsteina se připojují členové „U. S. komitétu atomových učenců“ prof. Harold Darcy, který napsal knížku „Jsem poděšený muž“ („I am a frightened man“), když si uvědomil, co pomáhal vytvořit, a pánové Bethe a Szilard, přední učenci atomového bádání. Učenci se snaží zoufale usmířit své svědomí. *B. B.*

politika

Dr František Kaika

Co bude s Německem?

Článek »O Marshallův plán« ze 17. VII. 1947 charakterisoval Marshallův plán jako »z a tím ní hospodářské nice«, z něhož se teprve může vyvinouti konkrétní plán pomoci. Pozorujeme zatím bedlivě několik faktů, jež se staly v mezinárodním světě, a jež nám bleskovitě osvětlí mnohé z dosud neznámých sil hospodářských a mnohé z úmyslů o Německu, které rozvinuty ukazují na tyto síly v pozadí. Je v nich narýsován osud Evropy v několika příštích letech, ačli nedojde v listopadové konferenci čtyř zahraničních ministrů opravdu k dohodě o Německu jako jádru problému. Po poměrně slibné moskevské konferenci zahraničních ministrů v březnu a v dubnu t. r., kdy mnohá stanoviska se sblížila a mnohá alespoň vyjasnila, je osud světa a hodnou měrou v rukou těch, kdož rozvinují diskusi, jak uskutečnit v praxi podnět, jež učinil světu Marshall prolovem ke studentům university v Harvardu.

V Paříži skončila nejnovější konference států, jež přijaly pozvání Francie a Anglie, aby projednaly možnost spolupracovat s Amerikou na Marshallově plánu. Nebyla tam zdaleka Evropa. Bylo tam to, co se nazývá evropský západ, a nebyly tam státy, které jsou vázány užšími politickými vztahy k Rusku. Mělo-li být takto zjištěno, jak a čím může přispět svými zdroji k své obnově Evropa sama, ještě dříve než se bude jednat o tom, kolik má přispět Amerika, pak přesné statistiky ukáží, že nejen že ne z účastnivší se státy tvoří značné procento výrobních zdrojů, vhodných k rychlé obnově Evropy, ale že okupace v mnohých státech stejnou měrou způsobila tak hluboké ztráty hospodářské, že nemůže o zdravět Evropa, neozdravějí-li zároveň i ony. Polsko na příklad je dnes uhelnou velmocí, bez jehož uhelných dodávek se neobejde ani sama Anglie. A není sporu o tom, že bylo jednou z nejvíce zničených zemí, prošlých okupací. Jiná choulostivá otázka je

účast poražených států na konferenci.

S ruské strany bylo poukázáno na to, že ze zúčastněných států jen část byla na straně Spojenců a prošla okupací, že však jiní účastníci zachovávali nikoli nestrannou, ale Německu příznivou neutralitu a jiní neutralitu zcela neúčastnou na vítězství anifašistické fronty, takže obraz či výsledky konference západních států v Paříži nemožno dát správná vodítka ani po stránce politické. Ani tato námitka není malichernou. Je ovšem pravda, že kdyby byly státy »v ruském vlivu« přijaly pozvání do Paříže, byly by i mezi nimi země, které bojovaly zprvu na straně Osy. Problém, zda státy poražené mají se zúčastniti či nikoliv, je základní i zásadní. Itálie byla přítomna, jako by mírová smlouva s ní nabyla již platnosti; prakticky vstoupila už mezi země rovnopravné ostatním, i když je sama zavázána ustanoveními. Hlavou jádro problému však je Německo a jeho podíl či účast na Marshallově plánu.

Jeho hospodářské zdroje, zejména průmyslové, jsou obrovské. Všechno bombardování a vojenské akce nerozrušily německý průmysl; a jeho poškození činí nejvýše 5—10 procent proti začátku války, a to ještě ve všech sektorech.

Státy přijaly u pařížského konferenčního stolu

dotazník o hospodářských svých poměrech,

jež mají zodpovědět tak, aby po šesti týdnech mohly být zpracované výsledky dotazníku předloženy nové schůzi. Dotazník je velmi podrobný, má 100 otázek a předvidá hospodářský vývoj na dobu 5 let. Některé z otázek si zjišťují organisující státy i jinak, prostřednictvím jiných stávajících mezinárodních organisací, v nichž jsou dotazovány i státy, nepřijavší pařížské pozvání; tak například Evropská uhelná organizace dotazuje se svých členů, k nimž náležíme my i Polsko, jaká je předpokládaná uhelná produkce v příštích pěti letech...

Svět si na šest týdnů oddechl; napětí se přesunulo z novinářských sloupců na stoly hospodářských odborníků zúčastněných se států. Budou nad každou otázkou hloubat velmi bedlivě, poněvadž v každé může být trojský kůň, jímž cizí nůž může s boku vjetí do vlastního hospodářství. Pozorujme nyní ony nové události v mezinárodním hospodářství a politice:

V Americe projednávány byly

zahraniční úvěry.

Bylo tam opravu proneseno konkrétní slovo, zda a kolik chce Amerika poskytnouti v rámci Marshallova plánu Evropě? Kolik pravdy měla ona anekdota, zhuštěná v obrázku, kde lační dlužníci stojí v údivu u pokladny USA, kterou senátor Vandenberg uzavřel pro zahraniční úvěry do poloviny příštího roku? Zároveň však prosakují jiné zprávy: Německo má dostat 3 miliardy dolarů k obnově, Francie pouze jednu a Anglie jednu či dvě. President Truman zmiňuje se o organisaci, která by v USA za stát nakupovala zboží pro evropský trh; a má to být zejména obilí amerických farmářů. Nuže, zde je již opětovný důkaz, že Amerika potřebuje tak odbyt, jako západní Evropa potřebuje úvěr k nákupu poživatin. Ale slovo o »organisaci k nákupu« nám připomíná něco, co tu již bylo za války a co — osvědčivši se jako velkorysá akce pomocná — bylo zároveň cestou k odhytu zboží, které nebylo vhodné pro americký trh; a nadto bylo neuvěřitelným prostředkem politickým. Tato nová organizace je pravá dcera či dědička toho, co Spojené národy vzaly za války za svou, nikoliv jen americkou věc: UNRRA. Je litovat, že k pomoci světu nebyla znovu nastoupena cesta Spojených národů; zevní forma bude patrně podobná UNRRA.

Téměř ve stejné chvíli, kdy prolétlo světem slovo o třech miliardách dolarové pomoci Německu, projednávala se v Americe půjčka o mnoho menší, o niž zažádalo válkou poškozené, nyní však vlastními silami se obnovující Polsko. Když odřeklo účast v Paříži, žurnalisté uveřejnili oficiální zprávu, že jednání o úvěr byla zatím přerušena, aby bylo objasněno nové stanovisko Polska, dané neúčastí na Marshallově plánu. Druhá zpráva, bezprostředně na to uveřejněná, byla zcela striktní: Dolarová půjčka byla zamítnuta, poněvadž Polsko úvěr nepotřebuje. Jaký to výsměch celému pojmu rekonstrukce Evropy! Tu stojí stát, jenž bezvadně organisovanou uhelnou těžbou pomáhá Evropě k obnově, avšak nemůže z vlastních prostředků obnoviti Němci buď záměrně nebo válečnými akcemi rozrušené tovární podniky. Tento stát »pomoci nepotřebuje«, ruka s dolarem se uzavřela. Zda i ten, kdo vždy rád a s porozuměním vzhlížel ke všemu, co nejen naši slovanští přátelé, ale i naši západní spojenci konali či plánovali, nepocítí v této chvíli, že je krutou křivdou na Evropě, poznávši nacismus, má-li se obnovovat s americkou pomocí Německo a odmítá-li se pomoc

při rekonstrukci těch zemí, jež okupací byly nejvíce postiženy? Zda tu kdo dnes vyvrátí ona horká slova o dolarové diplomacii?

Mezi oběma skupinami, které v Americe stojí proti sobě, mezi skupinou, jež má za to, že je právě nyní potřeba držet pevně dolar v hrsti, a mezi skupinou, jež chce pomocí Evropě uvolnit jistý vnitřní hospodářský přetlak, (který však zdaleka není ještě nebezpečný), nabývá vrchu podivná kombinace: pomoc bude poskytována nikoliv těm, kteří byli předmětem útoku, nýbrž útočnickovi... Jak pravdivá byla argumentace polského odmítnutí účasti v Paříži, když zdůrazňovala právě nadřazenost tohoto problému! Poněvadž jeho druhou stranou je problém bezpečnosti. Německo, vzkříšené k dřívějšímu hospodářskému rozmachu, je hrozbou Evropy.

Není nepoučné pozorovat však postoj Francie i Velké Britannie v okamžiku, kdy jde o opravdové uskutečnění obnovy Německa. Britští socialisté nejsou tak krátkozrací, aby si neuvědomovali, že

obnova Německa,

jak ji žádá na svých západních spojencích USA, jde proti smyslu celého spojení druhé světové války, za níž položilo tolik Britů svůj život a jež stála zem ochuzení nejen válečné, ale od skončení války neustálý náklad okupační. Tu jsou protiklady, které nutno zladit: anglický poplatník nechce platit daně, aby mohla být v Německu udržována bez protihodnot hospodářských okupační armáda; zároveň netouží ani po zvýšené německé konkurenci svým výrobkům na zahraničních trzích, kde by se britské a německé zájmy znovu střetly; uvědomuje si zvýšené zbrojní nebezpečí. Téměř bludný kruh, do něhož ještě vstupuje problém německého uhlí, kterého se dnes, při pokleslé anglické těžbě, nedostává i jí samé, kdysi mocné exportérce uhlí... Francie chce rovněž podíl na vývozu uhelném, a stejně tak Italie i Benelux, nové průmyslové trůjhvězdí Belgie, Holandska a Lucemburska, postupující jednotně ve věcech hospodářských... O německé uhlí má být jednáno na zvláštní uhelné konferenci Velké Britannie a Ameriky. S uhlím ovšem souvisí i výroba železa...

Dó Ameriky není k této konferenci pozvána Francie; a přece ten, kdo pamatuje pomoc, již po světové válce poskytla Velká Britannie Německu politicky, proti francouzskému požadavku neustálé kontroly průmyslově důležitého západního centra, si připomene, že důvodem anglické politiky byla konkurence německého uhlí anglické těžbě na francouzském trhu. Dnes není tento důvod účinný okamžitě, když sama Anglie uhlí dováží. Čím více uhlí dostane však Francie a vůbec kontinentální západ Evropy, tím větší průmyslová konkurence vznikne zde zase — anglickému zboží. Znovu se objevuje onen dávný hospodářský antagonismus francouzsko-britský v pozadí všech nesvorných akcí těchto dvou velmocí!

Proč by však také měla být Francie pozvána, namítají USA i Anglie jako velitelky armád, okupujících zónu britskou a zónu americkou. Francie má přece vlastní zónu, kterou sama spravuje a pro sebe exploituje, zónu, na níž se nedoplácí, drží Sársko, což představuje v územním přírůstku slušnou část reparací, a nemá potíží s okupačními náklady jako USA a Anglie. Dohoda britsko-americká o Poruří či o německém uhlí — nejde-li o dohodu o celém Německu, kterou by mohli uskutečnit jen čtyři, nikoliv tři zahraniční ministři, bude dohodou jen vnitřní: vždyť anglická a americká zóna je dnes hospodářsky spojena v jeden celek (USA tu má postavení silnějšího, poněvadž je s to déle fundovat náklady okupace!), a Francie na všech dosavadních konferencích čtyřky zahraničních ministrů odmítala jednotnou správu Německa, dokud jí nebude garantován její územní požadavek připojení Sárska... V jednání o Marshallův plán vystupuje tu tedy ještě vnitřní blok americko-britský. Má to i důvod zevní: jakmile by Francouzi, Američané a Britové jednali společně o Německu, aniž při tom bylo i Rus-

ko, znamenala by dělicí hranice východní zóny a zón západních již nejen hranici neshody hospodářské, ale téměř již hranici vojenskou. Nikde se nenajde otevřený štváč do války. A britský ministr zahraničí proto bedlivě uvažuje i otázky diplomatického protokolu; ví, jak by se muselo nutně vykládat pozvání Francie k jednání britsko-americkému. Jiná je situace, když se k takovému jednání pozvou formálně evropské státy všechny; to byla mašinerie pařížského jednání...

Otázka bezpečnosti

Je dnes pro Francii v jednání o Marshallův plán otázkou stejně důležitou jako otázka hospodářské pomoci. Ví se, že pro oživení hospodářství bylo by přínosem, kdyby z německých uhelných dolů vyjždělo více vagonů uhlí a kdyby jeřáby německých hutí nosily ve svých čelistech více železných ingotů. Ale nebyla Francie v posledních 77 letech třikrát krvavě přepadena? A nejen to: početní síla francouzských komunistů i ideová váha levého křídla Ramadierovy vlády je dosti velká, aby zabránila nějaké politice, podporující jen a jen kapitálové zisky Ameriky, bez ohledu na bezpečnost země a bez ohledu na osud celé Evropy, tedy i země za liníí Štětín—Terst. A přece země potřebuje úvěr pro udržení hospodářství, z něhož rychle uplývají miliardové částky; lze říci, že Francie nekrvácí dnes o nic méně hospodářsky, než krvácela vojensky v nedávné době...

Zvykli jsme si podceňovat sílu politických proudů v jednotlivých státech, spoléhající často jen na závažnost hospodářských sil, které v nich působí. Nepodceňoval bych v této chvíli fakt, že ve Velké Británii vládně socialistická většina, a že ve Francii socialistická levice nemůže být při rozhodování opomínuta, nemají-li vzniknouti těžké poruchy v politické struktuře nebo ve výrobě, půjdou-li francouzští komunisté do stávků proti Marshallově politice k Německu!

Jádro celého německého problému

výrobního, kontrolního, demilitarizačního i bezpečnostního — jak tyto problémy jsou úzce svázány k sobě — se zrcadlí v další malé zprávě: Rusko zažádalo, aby mu byly přiděleny ze západní zóny ocelárny, jejichž úhrnná kapacita činí 13 milionů tun oceli ročně. Jde o šest obrovských oceláren, které jsou jádrem celého německého železářského — i branného — průmyslu. Amerika s Anglií odmítly o této věci ve Spojenecké kontrolní radě rozhodovati, dokud nebude společně dohodnut další hospodářský plán Německa; speciálně: dokud nebude stanovena dovolená horní mez nově zvýšené hutní výroby Německa.

Pamatujeme téměř všichni na neúspěch

německých reparací

po první světové válce. Vedení zpupným příkladem, jak Německo po vítězné válce s Francií 1870-1 nadiktovalo obrovskou sumu válečné náhrady pokořené zemi, určili vítězští spojenci v mírové smlouvě versailleské Německu, aby obdobně nahradilo ve zlatých markách způsobenou škodu. Její výše byla rovněž enormní, a nezáleželo téměř dnes již na tom, kolik by byla činila. Němci ji nikdy nezaplátili a ani nezamýšleli zaplatit. Provedli tehdy záměrný důkaz neschopnosti platit, uvrhli zemi do inflační bída a zruinovali svůj střední stav raději, než by splnili svůj závazek. Ale i objektivně se tu vyskytla nemožnost plateb, před nimiž varoval finanční expert britské mírové delegace, pozdější světová autorita národohospodářská, profesor Keynes. Nebylo totiž způsobu, jak z poražené země převést platby anebo protihodnoty plateb do země vítězů, aniž by to způsobilo ještě větší zvraty a krize ve výrobě věřitelských zemí. Francie, i když rozrytá granáty, nemohla potřebovat, aby nové její mosty byly stavěny v německých železárnách; Anglie nesnesla pomyslení, že by dělníci jejích loděnic stáli nečinně, zatím co v Brémách či v Hamburku by byly spouštěny do

vln anglické lodi, zbudované v Německu. Transfer, slovo, jež zaměstnávalo po několik let finančníky Západu, se ukázal neřešitelný. Ve stínu tohoto slova vyrůstala pozvolná sláva páně Schachtova... A nakonec kapitál Francie i Velké Británie, Ameriky i malých zemí, sousedících s Německem směrem k Atlantiku, mu pomohl k obrovskému rozvoji průmyslovému. Podrobný rozbor nyní ukázal, že to byl rozvoj Německem promyšlený: do roku 1932 budovaly I. G. Farben, Kruppovy i Hugenbergovy koncerny průmysl nikoliv ryze vojenský, zato však pečlivě průmysl branně důležitý, onen průmysl těžkých i středních obráběcích strojů, kulíkových ložísek, automobilů, motorů i elektrických zapalovačů, barvířské i hnojářské chemie, vše tak, že to nezavdalo bezprostřední příčinu k znepokojení sousedů. Až Hitler, převzav velkolepě připravený fundament branně důležitých průmyslu, doplnil potřebnou průmyslovou síť budováním čistě již vojenských továren, muniček a dynamitek, továren na tanky i vojenská letadla, a připravil vše k válce. Dvě chyby z první světové války nechtěli proto spojenci, vedení Rooseveltem, Stalinem a Churchilllem, opakovat, vědouce zároveň, že bez odzbrojení průmyslového není odzbrojení vojenského: chybu v požadavku peněžních reparací a chybu v ponechání neomezeného průmyslového rozvoje, resp. jeho bezprostřední kapitálové podpory. To byl názor velké Trojky v lednu 1945, čtyři měsíce před koncem druhé světové války, názor, zrcadlící se v usneseních krymské konference v Jaltě. To byla doba, kdy se ještě mluvilo o t. zv. Morgenthauově plánu agrarizace Německa, plánu, který musil ovšem považovat jako celek za neproveditelný každý, kdo dobře poznal složení půdy a podnebí Německa a kdo si uvědomil, že Spojenci tehdy nenapadali myšlenku o Curzonově východní a daleko na západ posunuté hranici nového Polska, jež znamenala pro Německo nejen ztrátu hornoslezské pánve průmyslové, ale i ztrátu jisté plochy půdy zemědělské. Jestliže Morgenthauův plán agrarizace Německa jako celek uskutečnitelný není, jsou jednotlivé jeho myšlenky tím spíše proveditelné, čím prospěšnější jsou pacifikaci země.

Spojenecké dohody

V Jaltě byla otázka německých reparací formulována asi takto: Německo nahradí reparace v hodnotě 20 miliard dolarů, z toho případně polovina Rusku. Reparace budou placeny demontážemi továren, jež jsou důležité pro válku, službami a běžnou výrobou. K projednání této otázky měla být Spojenci ustavena zvláštní komise.

V létě téhož roku zasedli po vítězném konci znovu Spojenci za zelený stůl v Postupimí. To, co bylo v Postupimí dohodnuto, vykládají západní spojenci jako novou dohodu, Rusko ji považuje za pokračování formulací, dohodnutých v Jaltě. V postupimské dohodě se již nespécifikuje, co se považuje za reparace. Mluví se tu však pouze o plnění reparací demontážemi továren, není tu zmínky ani o službách, ani o běžné výrobě, ale neurčuje se ani horní hranice, do níž má Německo demontážemi továren reparace navršiti, Rusko s Polskem odkázáno bylo na plnění z východní zóny s tím, že ze západní zóny mají obdržeti 10 procent reparací bezúplatně, 15 procent za protihodnotu zboží ze své zóny. Všichni ostatní spojenci byli svými reparacemi odkázáni na zóny západní. Již zde je trhlina ve stavbě nového světa: o reparacích Ruska a Polska rozhoduje bezprostředně a přednostně před jinými státy Spojenecká kontrolní rada, o reparacích se ostatní státy dohodují na základě pařížské reparační konference v Mezispojenecké reparační agencii v Bruselu.

Postupimskou konferencí končí jednání spojenců. Rusko i Francie se chápou hospodářství svých zón samostatně, Británie i Amerika zavádějí ve svých zónách politický režim bez dohody s ostatními spojenci a bez vztahu k celkové struktuře jednotného Německa, a Východ i Západ postupně rozdílně v otázkách vnitřní politiky i hospodářství německých zón.

Reparace jsou dále plněny. Ne však podle dohody té či oné, nebo ne zcela přesně. Spojenecká kontrolní rada určila předběžný seznam vojensky nejvýznamnějších továren, které mají být z Německa odstraněny, aby bylo odstraněno jádro německého zbrojařství, ale Američané v červnu 1946 sístují ve své zóně toto usnesení: od této chvíle jsou reparační dodávky zdržovány, nejsou do nich zahrnovány již továrny branně důležité — ony, které »mírovou« výstavbou připravily rychlý vznik zbrojovek po r. 1932, nýbrž pouze »war plans« tedy zbrojovky kovoprůmyslové a chemické. V ruské zóně pak podle výtek Britů a Američanů Rusové převedli do svého vlastnictví mnohé důležité továrny — Američané to provedli jinou formou prý rovněž v zóně americké — a odvázejí odtud nejen stroje ze zrušených továren zbrojních, ale běžnou produkci.

Ruská zóna kryje své náklady, britsko-americká nikoliv. Proto se vykonává tlak na to, aby z výtěžků východní zóny kryly se náklady správy zón západních, zejména okupační armády. Rusko však poukazuje na to, že ve smyslu jaltské dohody o 10 miliardách dolarů ruských reparací zdaleka nemá naděje na brzkou jejich úhradu.

Při letošní konferenci zahraničních ministrů v Moskvě učinil dne 29. března na pozvání projev p. Rueff, předseda IARA, oné agencie reparační, rozděluje reparační přídělky všem spojeneckým zemím kromě Ruska a Polska. Není nezajímavé čísti dnes projev tohoto Francouze, jež úřad vede k nestrannému posuzování dosavadní reparační politiky. Pravidl asi toto:

»Nepřekvapí vás, že 18 národů, zastoupených v IARA, je nespokojeno. IARA byla vytvořena, aby prováděla politiku, stanovenou v Postupimí jménem národů, majících nárok na reparace ze západních zón. Ale dnes, 29. III. 1947, tedy 20 měsíců po podpisu postupimské dohody, těchto 18 národů obdrželo celkem 148 továren k rozdělení, z toho však pouze 59 mohlo již být fakticky přiděleno nebo bude přiděleno v dubnu a v květnu ...

Při tom jde vesměs o t. zv. předběžné dodávky reparační. Skutečné reparační dodávky byly suspendovány v červnu 1946, dva měsíce po zahájení celé reparační akce. Nedá se tedy tvrdit, že tyto absurdní výsledky by znamenaly vážný pokus o získání náhrady, kterou by Německo mělo poskytnout za ztráty a utrpení, způsobené Spojencům.

V dubnu 1921, po uplynutí prvních dvou let po první světové válce, zaplatilo Německo v reparacích 8 miliard zlatých marek, jak doznala tehdy reparační komise, stěžující si při tom na nedodržování závazků se strany Německa.

Jak šťastna byla však ona reparační komise, jak šťastni mohli být věřitelé Německa v oné době! Koncem r. 1946, tedy 20 měsíců po skončení války, obdrželi jsme celkem asi 12 milionů liber št. ve formě lodí, a 64 milionů marek v průmyslovém zařízení. Jak daleko jsme od toho, co historie nazvala »nezdarem prvních německých reparací«!

Vždyť v Německu je velký počet průmyslových závodů, jež mohou a jež by měly být odstraněny. Až dosud buď zůstaly bez použití, nebo jsou v provozu bývalým nepřítelem, ač jich mělo být použito jako náhrady za škody a utrpení Německem způsobené.

Zařízení již odvezené znamenalo jen první a nejnaléhavější pomoc k zahojení ran válkou způsobených, pokud nemohly být opatřeny stroje nové, ale nic více. Mohly úmysly autorů postupimské dohody být huře násilněny? Průtah v reparačních dodávkách nelze odůvodnit ani sporem o přípustné úrovni německého průmyslu. Ať již se stanoví úroveň této výroby jakkoliv, existuje řada zařízení, jež bude nutno z Německa odstranit. Aby se stalo opravdu užitečným, je třeba je odvézt co nejrychleji, a dosud se to nestalo ... Neúspěch postupimské reparační politiky třeba přičísti politickým příčinám, jež jsou všeobecně známy a vymykají se naší (A. J. IARA) působnosti.

Mohu jen konstatovati, že vedly k suspendování dodávek továren.«

To je výsledek spojenecké reparační politiky r. 1947, podle vylíčení odborníka, jenž zná celé pozadí věci a zabývá se uskutečňováním reparací po druhé světové válce. To byla slova, téměř vmetená ve tvář čtyř zahraničních spojeneckých ministrů v Moskvě.

Američané nemají zájmu na reparacích. Nebyli především sami nikdy obsazeni a vyrabováni nepřítelem. Poznávali Německo, když již bylo na kolenu, ne v jeho surové a zpupné pýše dobyvatelů a kořistníků. Nepotřebují opotřebované stroje německých továren, když mají daleko modernější vlastní a když jejich průmyslový potenciál se v poslední válce zečtyřnásobil. Ani německé lodi nebyly předmětem podstatného zájmu USA. Záleželo jim na tom, aby Německo nezačalo vyrábět příliš brzo, dříve, než se Amerika vyprodá ze svých zbytků a než zreorganisuje svůj válečný průmysl na výrobu mírovou. A mají z Německa hlavní přínos hodnoty miliardové, aniž by to bylo kdekoliv účtováno na vrub reparačního podílu Američanů: vytěžili nejryzejší bohatství německé vědy a techniky, patenty a výrobní postupy německých továren, znají z badatelské práce svých štábů, vrhajících se do továren ještě ozářených plameny boje, všechny výkresy, tajné výroby, vojenská tajemství, jež nesměla být ani patentována, chemické vzorce, atomové základní práce německých fyziků, nové slitiny oceli i náhradních kovů, organizační zdokonalení, barevné filmy, jejichž výrobou předstihli Němci americké koncerny, všechno to, co se nazývá zcela případně v mezinárodní právní terminologii »průmyslové duševní vlastnictví«.

Proti létu 1945 je dnes pro USA hospodářská situace jiná. To, co bylo nazváno nedávno v Evropě

»dolarovou soutěskou«,

nebo »úzký profil v dolarech«, čili nouze všech evropských států o americký dolar, jímž by bylo možno platit, stalo se dolarovou soutěskou i pro Ameriku. Nemůželi Evropa platit, jak má americký kapitál vydělávat vývozem z USA? Proto přichází myšlenka o životě německou výrobu. Napsali jsme již několikrát, že to je brána, kterou se pohrne americké zboží, vyrobené za dumpingové mzdy německých dělníků, na trhy Evropy a světa. Nebezpečí není menší pro západní průmyslové státy než pro nás. Spíše se zdá, že je větší, poněvadž v dnešní politické soustavě sotva bude mít německý trh na Balkáně ono odbytiště, o něž téměř století usiloval v linii Berlín—Bagdad. Pozorujeme na příklad, že ačkoliv ruská zóna Německa pracuje značnou intenzitou, stačí Rusko a Polsko tento výrobní přebytek zkomunovat, aniž by působil přetlak na světových trzích. Západní průmysl nemá však takového konsumenta. To je výstraha nám i celému světu.

Dne 26. března 1946 se shodli Spojenci na

prozatímní výši německé výroby.

Nebudeme opakovat čísla; u železa na příklad nebyla ani nejnižší dovolená hranice výroby vůbec nikdy docílena. Zásadou tohoto plánu, zdravou, a pro pacifikaci Německa důležitou je, že životní úroveň jeho obyvatelstva nemá v r. 1949 přesahovat průměr životní úrovně jiných evropských států, vyjímaje Rusko a Anglii. Dnes se mluví o horní hranici výroby hutní 11.5 až 13 milionů tun, oproti dosavadní výrobě 2.5—3 mil. tun. To znamená i rozvoj dalších závodů kovoobráběcích a kovoprůmyslových atd. Výše různých výrob není dohodnuta; zdá se, že v souvislosti s Marshallovým plánem o výrobě západních zón britsko-amerických rozhodnou Američané za »soulasu« Britů, a že se tato výroba rozběhne bez ohledu na ostatní Spojence a bez ohledu na zájmy sousedních průmyslových zemí Evropy. Začíná se velká hospodářská válka.

A přece je ještě čas k dohodě. I když Německo musí

vstřebat Němce z našeho pohraničí, z Polska i z Uher, i když ztratilo za Odrou a Nisou území, jehož hospodářskou hodnotu lze odhadnout zhruba devítinou celkové předválečné hospodářské hodnoty Německa, lze uskutečnit stále ještě plán, v němž cíle všech Spojenců mohou být uspokojeny. Ze zvýšené výroby Německa lze hraditi v době asi dvaceti let velmi dobře onu výši reparací, jak bylo o ní mluveno v Jaltě, lze demilitarisovat při tom Německo odstraněním továren vojenských i branně důležitých, lze udržet a platit náklady okupačních armád a kontrolovat tak bezpečnost, a lze při tom poskytnouti Němcům onu životní úroveň, kterou má ostatní Evropa. Jen provedením mírné pozemkové reformy lze převést do zemědělství nejméně 3 miliony lidí a zbaviti nadto zemi junkerské skupiny, vždy se buntující k válce; lze rozšířovat mírový průmysl, zejména průmysl konsumní na úkor průmyslu branného, a lze uhradit veškeré dovozy surovin i potřebných potravin pro obyvatele Německa. Bude úkolem jiného článku tuto these rozvésti. Ostatně, národohospodáři Západu ji znají stejně dobře jako ekonomisté Ruska. Jde-li však o zisk kapitálových skupin, co rozhodují these vědci? Nabízený pakt o kontrole Německa či o záruce bezpečnosti má rozptýlit obavy soudců z Německa, nerozumně obnovovaného!

Počátkem září se znovu »západní« státy seskupí nad výsledky nedávno rozeslaných dotazníků. Jen o dva měsíce později se sejdou znovu v Londýně čtyři zahraniční ministři. Sblížili svá stanoviska v Moskvě ve věci uspořádání jednotlivých správních orgánů a koordinace moci v Německu, nebylo mezi nimi podstatných rozporů ve věci kontroly politické i hospodářské a vyjasnila se hlediska, jež má Amerika, Anglie, Francie i Rusko ve věci reparačních plnění. V těch dvou měsících mezi zářím a listopadem osvědčí Bidault i Bevin, zda vyrostli k svému zprostředkovatelskému poslání světovému: dohoda o Německu je dosud možná. Konference v Moskvě k ní ukázovala, i když nevyřešila všechno. Ale mír se rodí bolestně na troskách starého světa a nelze utíkat od úkolu, jako neutiká svědomitý lékař od lože rodičky. Víc než k Marshallovu plánu o Německu hledme vstříc dohodě na londýnské konferenci zahraničních ministrů. Snad jejich nervy si do té doby během prázdnin hezky odpočinou. Mají to zapotřebí oni i celý svět!

národní hospodář

Bohumil Bilek

Pojmy z národního hospodářství

Dlouho očekávaná vyhláška ministra financí, »kterou se blíže určují podniky, na něž se vztahuje povinnost odváděti cenové vyrovnávací částky«, vyšla v Úředním listě z 22. t. m. Je doplňkem k zákonu o snížení cen č. 51/1947. Tento zákon z 1. dubna t. r. není právě vzorem promyšlené práce zákonodárné. Vyhláška z tohoto měsíce není právě vzorem jasného myšlení národohospodářského.

O zákoně řekl ve sněmovně mluvčí sociální demokracie, že parlament a jeho výbory umějí udělat dobré zákony, dá-li se jim příležitost, aby nejen jednaly, ale také myslily. Vládě se podaří prosadit osnovu co nejméně pozměněnou, dovozoval dále tento mluvčí, vždy nejlépe tehdy, když se prostě usnesení zákona zarámcuje do krátkodobých lhůt a nedodržení se pak kvalifikuje jako protídůvodost. Doba ko projednání ode dne předložení, to jest od 26. března do 1. dubna, je osudná. Dále řečník, tak jako konečně zástupci všech stran Národní fronty kromě komunistů, zákonu o snížení cen a o cenových vyrovnávacích částkách vytýkal jeho podstatnou vadu: hrubou lineárností při ukládání vyrovnávacích částek.

Tato vada ve zvětšené míře je i v nové vyhlášce. Parlament musil odhlasovat zákon za šest dní. Vyhláška vyšla 3 měsíce a 22 dní po odhlasování zákona. Proto poplatníci nemohli cenové vyrovnávací částky platit, ač k tomu byli podle zákona povinni za duben až červen t. r. již 20. t. m.

Vyhláška vyšla v době parlamentních prázdnin. Až do podzimu parlament nemůže jednat o tom, zda odpovídá či neodpovídá úmyslu zákonodárcově. Rozpočtový výbor uložil vládě, aby nejpozději do dvou měsíců po vydání zákona předložila sněmovním výborům k přezkoumání návrh vládního nařízení, jímž se doplňuje seznam odvětví, vyňatých ze zatížení vyrovnávacími dávkami, a odvětví, pro něž budou stanoveny nižší dávky se zřetelem na jejich hospodářské poměry. Tato resoluce svědčí jasně o tom, že úmyslem zákonodárcovým bylo opravit lineárnost dávkového břemene alespoň dodatečně, do června t. r. K této opravě, jak známo, nedošlo. Resoluce rozpočtového výboru jen rozmnožila stoh nevyřízených resolucí v úředních zásuvkách.

Nová vyhláška je novým dokladem přesunu moci ve státě od legislativy k exekutivě. Je přímo školním příkladem toho, že zákony jsou často jen rámcem, jejichž přesný obsah a tím i dosah a dopad určuje vládní nařízení nebo i rozhodnutí některých ministrů, případně i úředníků.

Co je průmysl, co řemeslo?

Vyhláška ministra financí vykládá některé obecné hospodářské pojmy. Vykládá je jinak než nejslavnější autority na našich i mezinárodních vysokých školách. Jinak než marxisté, jinak než liberálové, jinak než keynesovci. Nové definice vyhlášky jsou mezinárodní raritou.

Když byly předloženy levicovému profesoru vysoké školy obchodní, pravil: »Kdyby jich použil student národního hospodářství při první státnici, propadl by.« Jde o definice, které stanovil ministr financí »v dohodě s příslušnými ministry a za účasti nejvyššího úřadu cenového, na Slovensku v dohodě s příslušnými ministry prostřednictvím pověřence financí a ostatních příslušných po-fěnců«.

Co je průmyslový podnik? V českých zemích »podnik, jehož hlavní činností je výroba, vzhledem k níž je podnikatel organizován v Ústředním svazu průmyslu nebo v Ústředním svazu řemesla (po případě v obou těchto svazech), a jenž jest provozován podnikatelem, jehož celkový obrat přesáhl v posledním předcházejícím kalendářním roce 2.500.000 Kčs.« Na Slovensku je průmyslovým podnikem i výroba, provozovaná jakožto živnost řemeslná nebo koncesovaná (kromě hostinců), pokud měla obrat přes dva a půl milionu.

Podnik, jehož hlavní činností je činnost stavební, je vždy řemeslem. I tehdy, jde-li o neobyčejně rozměrné práce silniční, vodní, železniční, tunelové, mostní atd. Logické, že?

To není jen hraní s pojmy. Jde o mnoho peněz. Průmyslový podnik zaplatí 4 procenta z hrubé tržby, řemeslný jen 0,5 procent. Podnik, který měl v roce 1946 obrat 2.500.001 korun, zaplatí, udržel-li tento obrat i v roce následujícím po 1. dubnu t. r., 100.000 korun do cenového vyrovnávacího fondu. Podnik, který měl a bude mít obrat o korunu menší, zaplatí za totéž období právě osminu: 12.500 korun. Na tohle bylo třeba tři a půl měsíce přemýšlet...

Rozdíl mezi velkoobchodem a maloobchodem

Rozdělení mezi průmyslem a řemeslem se nekryje s našim živnostenským právem; výklad pojmů velkoobchod a maloobchod ve vyhlášce odporuje právu živnostenskému, obchodnímu, české řeči i samému zákonu z 1. dubna t. r. Velkokněžna, rá-ě dovolit, není vždy kněžnou velké postavy. Dosud velkoobchod znamenalo

totéž jako obchod ve velkém, tedy ten, který neprodával malá množství zboží a zpravidla prodával obchodníkům, ne však přímo spotřebitelům. Maloobchod pak byl vždy obchodem v drobném — ne ovšem malým obchodem. Vyhláška zná jen jedině dělítko: rozsah obratu.

Obchod, jehož celkový obrat v posledním kalendářním roce přesáhl 2,500.000 korun, je snad velkým obchodem: toť hledisko sporné, avšak možné. Podle nové vyhlášky je takový obchod velkoobchodem — a tudíž odvede státu 2 procenta z obratu. Podnik s obratem o korunu menším odvede jen půl procenta. Roční obrat dva a půl milionu, to na první pohled vypadá jako mnoho peněz. Znamená to zhruba 8000 Kčs denního obratu. To je obrat některých hokynářů a trafikantů ve větších městech. Jistě, ani z potravin, ani z tabáku se cenové dávky neplatí — avšak zaplatí je už střední prodejny obuvi, konfekce, nábytku a četného nepřeprychového zboží.

O rozsah zmocnění parlamentem

Nechť není omylu: tady exekutiva překročila rozsah zmocnění, které měl zákonodárce v úmyslu jí dát. Zákonodárce měl v úmyslu chránit řemesla a maloobchod. Nedal vládě právo vybírat od nich 1 procento obratu, jak vláda původně žádala, snížil dávky na půl procenta. Nyní exekutiva předepsala mnohým řemeslníkům a četným maloobchodníkům povinnost platit čtyři, případně dvě procenta z obratu.

Nechť není omylu: parlament vládě výslovně odmítl právo zvyšovat časem sazby dávek. Ponechal jí jen právo vymýnout později z povinnosti dávek další výrobky a další výkony než ty, jež jsou v zákoně výslovně uvedeny. Nařídil jí oznámit tyto další výjimky do dvou měsíců, což jak známo, se nestalo. Parlament téměř vždy dodržoval lhůty, o něž jej vláda požádala. Vláda však nevykonala četné příkazy, které jí parlament dal.

Vláda má formálně právo stanovit podrobnosti k provedení zákona z 1. dubna. To jí dává devátý paragraf tohoto zákona. Avšak paragraf osmý praví, že »zásadní opatření vlády jakož i jednotlivých ministrů podle tohoto zákona mohou být učiněna po slyšení příslušných vrcholných zájmových organizací.« Parlament se chtěl zabezpečit před změnami zásadních opatření tím, že za ně výslovně označil stanovení toho, který podnik je průmyslový, řemeslný, velkoobchodní a maloobchodní. Lze předpokládat, že o tom vrcholné zájmové organizace byly slyšeny. Lze rovněž předpokládat, že jejich hlas nebyl vyslyšen.

Parlament dal ministru financí právo stanovit, že při zařazení podniků do té které skupiny »rozhoduje výše docíleného obratu, členství (příslušnost) v hospodářské organizaci nebo jiné skutečnosti«. Z tohoto znění zákona je zřejmé, že parlament chtěl rozlišovat podle celé řady skutečností. Ministr financí rozlišuje jen podle skutečností jediné: výše obratu.

Národní podniky a družstva

Vyhláška připouští jen tři výjimky z tohoto výlučného hlediska: »Podnikem však není činnost ústředního nebo oblastního orgánu národních podniků, pokud spočívá v provádění dodávek, při nichž ústřední (oblastní) orgán nenabývá fyzické držby zboží, jehož dodávku uzavřel s odběratelem vlastním jménem, jakož i činnost sdružení podnikatelů, pokud je u tohoto sdružení osvobozena od daně z obratu podle . . . zákona ze dne 21. února 1946, č. 31 Sb. o dani z obratu. Třetí výjimka zvyhodňuje družstva: »Podnik výtěžkového a hospodářského společenstva (družstva), jehož hlavní činností je obchod, spočívající převážně v prodeji zboží členům, se považuje vždy za podnik maloobchodní, bez ohledu na výši obratu společenstva (družstva) v posledním a předcházejícím kalendářním roce.«

Socialisté mohou ve vyhlášce spatřovat významný krok k socialismu. Stoupenci parlamentní demokracie v ní mohou vidět další zmenšení moci parlamentu. Nezávislí dějepisci zjistí, že byl porušen košický vládní program. Národohospodáři si nemohou nevšimnout toho, že úzce fiskální hledisko opět zvítězilo nad chápáním národního hospodářství jako celku, že snaha získat státu rychle příjmy převýšila snahu vyhnout se v delším údobí hospodářským ztrátám a že jemná a moderní daňová technika je na ústupu před primitivní a tudíž zpátečnickou lineárností. V podstatě rozumná myšlenka cenové intervence v plánovaném hospodářství ztratí zas některé stoupence pro podstatné vady v provádění. Sociologové označí vyhlášku za sociálně nespravedlivou, ježto zatěžuje některé vrstvy obyvatelstva více než jiné, a moralisté mezi nimi snad i za nemravnou, ježto není vyloučeno, že se může stát, bohužel, pro některé poplatníky mravním posvěcením pro daňový únik. Čtenáři novin asi zjistí, že tisk stran Národní fronty o vyhlášce většinou pomlčel.

A čtenáři novin s dobrou pamětí — to je jen malá skupina — si vzpomenou, že předseda nejvyššího cenového úřadu podal v březnu t. r. vládě demisi, ježto s navrhovaným řešením cenové úpravy nesouhlasil. Vláda demisi nepřijala, dr. Maur nikdy nevysvětlil, s čím a proč nesouhlasil, avšak úřadu je dále. V jednom z posledních zasedání živnostensko-obchodního výboru ve sněmovně se stětl s předsedou Ústředního svazu čs. řemesla, posl. Sajalem, který vytykal, že daňové výměry a předpisy nedbají toho, kolik smí podnikatel vydělávat podle cenových předpisů; předpisují zisk nikoliv 1—10 procent, nýbrž mnohde 20 až 40 procent. Nelze dopustit, aby každý státní úřad měl jiná hlediska, aby jeden pracoval nezávisle na druhém. A to je požadavek, který musí hájit každý poctivý stoupenec plánovaného hospodářství.

do ba a lid é

Michal Mareš

Poslední slova sebevrahova

Žurnalista někdy bývá povolán k tomu, aby splnil poslední vůli občanovu. Dnes poslední vůli muže, který jako protest proti poměrům zastavuje své srdce výstřelem z revolveru. Stává se přecasto, že k novináři přicházejí nešťastníci jako k poslední instanci svých nadějí, s rozbitým životem, rozdrásanou duší. Ano, k publicistovi jako k poslední instanci, když už přestali věřit všemu ostatnímu, když již nikde jinde nedovolali se ani slechu, ani kousku lidského porozumění nebo několika dobrých, shovívavých slov! Přicházejí o pomoc, ochranu a útěchu.

V případě občana Vojtíška lze již jen uveřejnit dopis, za jehož psaní na stole již ležela zbraň, aby zbavila pisatele muk, jakmile dopře list, s nímž se seznámíte, a který musí vyvolat velké hnutí v myslích všech spravedlivých, kdokoliv a kdekoliv jsou. Buďtež prominuta některá slova muže, který ztratil nervy. Dlouhé řady podobných prošly redakcemi tohoto i jiných listů. A jakého zázraku jsme byli svědky! Dělal divy přátelská domluva, trochu porozumění a laskavosti, podání víry a naděje, že se vše zlepší, že šlechetné tužby národní, lidské, sociální v demokracii nemohou být jinak než časem splněny. Stačí pak přátelské podání ruky, a nešťastníci odejdou s nadějí, o něž jsme se s nimi rozdělili, a případ pak je více či méně likvidován. A za nějakou dobu stihne vás dopis buď nového zoufalství nebo také plný díků, že se občan konečně dočkal spravedlnosti. Proto netřeba se ihned stělet, pravda. I tak přicházíme do konfliktu s vlastním svědomím, učinili-li jsme skutečně vše, co jest v naší moci.

Pokládám si za čest být vykonavatelem poslední vůle nešťastného českého bratra a soudruha, jehož poslední slova byla, že pravda zvítězí. Možná, že po uveřejnění tohoto listu se dočkáme, že i mrtvý dostane co proto. Ten ovšem již se bránit nemůže, ale jeho posledním slovům věřím, znaje plně poměry, jež nešťastník líčí, a jež nalézáme i mnohde jinde.

Již dost občanských tragedií v naší demokratické republice, nestydíme se a nebojme se to říci! Karel Vojtíšek nechť se stane velkým napomenutím. Zde jeho dopis, jehož soudní ověření máme. (Nejvzrušenější slova nešťastného muže vynecháváme.)

»Pravda vítězí!«

V noci z neděle na pondělí, z 15. na 16. června 1947, piši ve stavu střizlivém tuto moji politickou a informační závěť. Každé moje psaní je pravdivé a nechť těchto pár mych slov slouží ku prospěchu naší drahé a milované republiky.

Jako Čech, který se zbraní v ruce před okupací chtěl položit život za myšlenku svobody a samostatnosti, celou válku jsem žil myšlenkou práce pro novou republiku. Vrátil jsem se do Trutnova, a první moje kroky vedly na ONV — kde jsem se hlásil předsedovi, aby mi dal rozkaz k nastoupení tam, kde jest mě zapotřebí. Rozkaz zněl: Známe tě — a proto: firma Harpke, Pilníkov.

Firmě Harpke jsem věrně sloužil až do provedení likvidace. Veškeré pomluvy na moji čest odmítám, a veškeré revise zní zcela v můj prospěch.

Některé chvíle, které jsem v Pilníkově musei během dvou let prožil, nepřál bych nejhoršímu nepříteli. Je velice smutné, že mne, příslušníka KSČ, jejího prvního předsedu v Pilníkově, utloukli právě »komunisti« — piši toto slovo komunisti v uvozovkách.

Při převzetí firmy Harpke byla tato prakticky vyřazena z provozu, neboť nepracovala, a proto podle stávajících předpisů a nařízení neměla být vůbec po revoluci zařazena do provozu. Vzhledem k tomu, že mně, jako občanu Pilníkova, který zde před válkou žil a měl zde domovské právo, bylo zřejmo a jasno, že bez plynulého provozu firmy Hübner a Harpke jest a bylo by ohroženo osídlování Pilníkova, dal jsem se plnou parou do práce, uvedl firmu do výroby, vyráběl a vydělával. A bez námahy a osobního odříkání to věru nebylo.

A když byl podnik jakž takž v pořádku, přišli lidé, kterým se to jaksi nezdálo. Hlavním důvodem jim bylo, že jsem nosil lepší kabát než oni, přesto, že na obou kabátech byla pěticípá hvězda. A tak se rozvinula akce, abych byl znemožněn. Tyto akce probíhají u nás v pohraničí zcela snadno. Vyhlédnutý člověk se nařkne z něčeho nečestného — a dá se zavít. Velmi jednoduché přece, ne? (Viz Kříž, Honců, mlynář). A na duševní utrpení se nikdo neptá. Nikdo neví o utrpení příslušníků rodin utiskovaných členů. Nikomu nezáleží na tom, že tím nejvíce utrpí nejmenší naše ratolesti, budoucnost našeho národa.

Dá mi někdo odpověď, proč vládne u nás prakticky teror místo zákonů a nařízení? Vždyť můj případ vystěhování, kdy jsem měl za sebou i rozhodnutí soudu, který stál za mnou — je toho vzorným dokladem.

Vysvětlení velmi jednoduché: Ti lidé jsou dnes:

předsedy místních národních výborů,
členy místních národních výborů,
rozičnými referenty nebo tajemníky.

ONV kryje kriminální policii, kriminální policie kryje FNO, FNO kryje ONV, atd., plus další různé skupiny.

Pak jsme u toho, čemu se říká teror. Těžko se dokazuje a dokazuje pravda, zde v pohraničí.

Ví o tom FNO, jak se prodávaly fotografické aparáty (odpoví ONV?)

Ví o tom FNO, že na kriminální policii v Trutnově se ztratilo velké množství pneumatik, a na druhé straně různí jednotlivci, na př. Haller, různé pneumatiky prodávali do své kapsy?

Ví o tom FNO, že na př. vrak Capitain, prodaný zájemci za 3500 Kčs, byl týž den prodán na Slovensko za 85.000 nových majitelem?

Bohužel, trutnovský kraj je v té situaci, že špatní lidé

převážují dobré. Tak nakonec i dobří lidé raději mlčí a prohlašují, že nic nevědí, aby se snad nedostali »omylem«, jak se to po delší omluvě nazve, do kriminálu. A naši soudci — to již není ten žulový kámen práva a spravedlnosti, co bývalo dříve, nýbrž kámen, rozleptaný Varnsdoriem, Arou a jinými velkými a množstvím malých příkladů.

A když se podá ověření a důležité hlášení o různých nepravostech, pak se postupuje podle politické důležitosti. Ze velké případy se neprojednávají a nepatrné se zveličují — to je na bílé dni.

Promluví konečně občané pilníkovští o tom, jak pan Haller přejímal textilní závod a druhý likvidoval? Vždyť tolik očítých svědků, a každý se bojí mluvit. A spojili se ke spoustě lidí špatných i velké procento lidí neschopných, které na jejich místo vynesla politická legitimace, pak jsme v bludišti, kde všechny zákony, nařízení, práva, povinnost jsou splétány podle potřeby.

Zde ztratil jsem víru v pořádek, spravedlnost a v život! Zijeme každý z nás jednotlivým ideálům, můj největší zní: samostatnost, právo, spravedlnost — a pravda.

Vše toto jsem ztratil, když jsem u okresního soudu v Trutnově dne 2. IV. 1947 sestupoval se schodiště po podepsání mé bezmezne ponižujícího prohlášení, že odvolávám veškerá svoje zákonem mi daná práva.

Tímto dnem ztratil jsem též cestu a nit života. Pokud jsem žil až do dnešního dne, stalo se to proto, že jsem chtěl, abych svoji rodinu, manželku a dcerušku, které nevýslovně miluji, uklidil do bezpečí, to jest do vnitrozemí, kde poměry jsou v porovnání s pohraničím přece jen mnohem utěšenější a konsolidovanější, aby moje rodina nebyla vystavena tomu šikanování, které jsem ani za doby gestapismu nepoznal. Piši tuto zprávu pouze všeobecně, ačkoli bych ji mohl doplnit konkrétními případy — nečiním tak proto, že to nepokládám za důležité — můj vzkaz nestačí změnit stav a mentalitu dneška.

Zádný strom neroste až do nebe — a každé násilí najde odplatu. Nepřipusťte však, vy všichni spravedliví, kterým předávám do rukou rodinu, aby trpěla terorem pilníkovským a trutnovským moje rodina. Pomozte, aby vyšla z tohoto pekla, které jsme prožili, co s nejmenšími ztrátami, hlavně ztrátami duchovními. Mé manželce musí být vyplacena celá investice v domě čis. 175 v Pilníkově, neboť to byly její peníze, které jsou v tomto domě uloženy. Moje odměna v roce 1947 musí být plně uznána, a za škody v domě čp. 154/II. nesmím být poškozen, poněvadž jsem je nazavinil. Je velmi zajímavé, že Praha (FNO — Dr Dvořák) a jiní dávají mí sto procentně za pravdu. Jen se, pro Boha, neptejte těch všech různých předsedů, místopředsedů, referentů a tajemníků — ptejte se lidí, kteří zde žijí, aby zde pracovali a ne aby byli placeni za samé funkce — jen ti vám řeknou pravdu — a pak poznáte, že oficiální názor na pohraničí se nekryje se skutečností. Třikrát běda, všechny chyby, kterých jsme se v osídlování pohraničí dopustili, se stokrát vymstí na našem národě.

Za moji smrt nechť nese odpovědnost hlavně OÚ a FNO v Trutnově — neboť, jak se domnívám, nebyť mé smrti, nedočkali bych se vyřízení a uhájení svých práv do dvaceti let, při způsobu a provádění vyřizování všech záležitostí u tohoto úřadu.

Karel Vojtíšek.

věda a práce

Inž. Jaromír Souček

Vyhlídky civilisace

(Dokončení.)

Organisace velkých

Požadavek, aby velké celky byly v hospodářském ohledu alespoň do jisté míry autarkními, vylučuje už sám sebou jejich hospodářskou specialisaci. Jednotlivé země a státy mohou mít do značné míry specialisovaná hospodářství (na př. země převážně zemědělské, průmyslové atd.), ale jejich sdružení ve velkém celku, má-li být soběstačné, musí zahrnovati všechna odvětví lidské hospodářské činnosti. Velké celky jako takové budou tedy méně

charakterisovány svoji činností, nežli dřívější státy a země; zemědělství, průmysl i obchod a konečné brannost, které mají takový vliv na mentalitu lidí a na způsob jejich organizace, budou v nich rovnoměrněji zastoupeny, nežli tomu mohlo být u **každých** států a zemí.

Lidstvo bude muset vytvořit jakousi syntesu z dosavadních organizačních forem; při tom si musíme uvědomit, že na rozdíl od starého věku nynější doba přinesla zcela nové možnosti **d e m o k r a c i i**. Demokratické tendence se ukazují všude v zemích, které žijí v obchodu; ale bez něho by bylo nadmíru za těžko udržet život v nynějším místy přelidněném světě a proto všechny tyranie jsou předurčeny k zániku, který v nynější době zrychleného tempu životního (doprava) bude rychlejší nežli dříve. Lidovláda ve skutečnosti není a nemá být vládou lidu, nýbrž **k o n t r o l o u** vlády lidem; teprve moderní dopravní prostředky tuto kontrolu umožňují i ve větších zemích. Starověké a středověké republiky nedovedly přerůst příliš rámec města, obce (Plato za ideální velikost obce pokládal, tu, jejíž obyvatelstvo, shromážděné na tržišti, bylo s to slyšet hlas řečníka!); naproti tomu v dnešní době mohou celé světadily být organizovány ve formě republik. Tisk, film, telefon, telegraf, radio umožňují, aby byl každý stále informován o všech běžných záležitostech, měl možnost je autenticky sledovat a zaujímat k nim stanovisko. Jinými slovy: člověk v dřívějších dobách byl odkázán na opožděné a nepřesné pověsti, nepatřil-li k těm několika z horních vrstev, kteří se vzájemně informovali přímo; dnes má každý občan **t e c h n i c k y** možnost, dovést se pravdu o všem, co ho zajímá, v nejkratší době.

Ovšem tato možnost jest pouze technická; tyto vymoženosti v přenášeni zpráv mohou sloužit stejně dobře pravdě jako nepravdě. Viděli jsme, že propaganda nejčernější lži dovedla slaviti triumfy i u národů vysoce civilizovaných, byla-li v rukou neskrupulosních lidí, kteří na svůj štít měli smélost napsati si heslo, že lež stokrát opakovaná stává se pravdou. To je vážná výstraha. Je proto třeba zvýšené bdělosti, kritiky, je třeba nepodléhati frázím, nýbrž pozorovati a posuzovati činy a výsledky. Jedině lid, který se nedá svéstí žádnými — ismy, který hodnotí věci střízlivě, bez předpojatosti a prakticky podle výsledků, je naprosto odolný proti moderní totalitní horečce. A nutno dodat, lid, který si váží své svobody myšlení i projevu, hájí ji a dovede ji respektovati i u druhého.

Je to tím důležitější, že moderní organizace lidská na př. státní, aniž jsme si to uvědomili, se stává víc a více závislou na dopravní technice. Telegrafy, telefony, rozhlas, tisk, tyto nervové dráhy moderní lidské organizace jsou poměrně snadno zranitelné; moderní taktika neviditelné infiltrace na citlivá místa státního ústrojí umožňuje poměrně snadné zmocnění se jich. Frontální útok masou lidu k dobytí moci, jako bylo na př. dobytí Bastilly v r. 1789, je dnes už zcela **n e m o d e r n í**; k ovládnutí státního aparátu stačí obsadit a ochromit tisícovkou vycvičených úderníků dopravní prostředky, jako železnice pošty, elektrárny; je to vlastně problém vylučně technický. Po provedení fašistického převratu v Itálii prohlásil Giolitti: »Vděčím Mussolinimu za poznání, že stát se nemusí bránit proti **p r o g r a m u** revoluce, nýbrž proti její **t a k t i c e**«

Tato citlivost moderního státního ústrojí dovedla také zlákati fašistické a totalitní diktátory, kteří ve svém materialismu neusilovali o nic, než vhodnou taktikou uchvátit moc a zase jen taktikou se u moci udržet (už staří Římané prokázali, že 5proc. menšina, pevně zorganizovaná, stačí k ovládnutí státu). Každý z těchto násilnických režimů musel si vymyslet »světový názor«, který hlásnými troubami propagandy sugeroval svému lidu jako jediný prostředek k spáse lidstva. V theorii k spáse **c e l é h o** lidstva, nikoli jen dotyčného národa nebo státu, ve skutečnosti ovšem jednalo se vždy ne o spásu celého lidstva,

nýbrž o jeho ovládnutí, při čemž nositeli této nové »kultury« bylo vždy samozřejmě vyhrazeno **p r v é** místo podle zásady, že ničemu tak snadno lidé neuvěří jako lži nebo polopравdě, která jim přináší nějaký užitek nebo splňuje jejich tajná přání.

Fašismus a všechny jeho odrůdy, založené na nesvobodě, znamenají vlastně hluboké pohrdání člověkem i pravdou; propagandou, terorem a koncentrací, zkrátka taktikou »usměrnit« člověka k obrazu nikoli Boha, nýbrž diktátora. A protože fašismus dovoluje svému ovládnutému stádu s klapkami na očích pohled pouze jediným směrem, je mu nepřítelem vše, co by jeho usměrněným davům dovolilo pohled na jinou stranu: cizí svoboda je fašismu větším nepřítelem nežli cizí útlak. Neboť závodění s jiným fašistickým nebo totalitním režimem není než otázkou techniky a taktiky; závodění se svobodou je beznadějně, neboť by rozleptalo vlastní řady.

Ironií osudu se stalo, že myšlenka národnostní uplatnila se plně v evropském lidstvu teprve tehdy, když už se na obzoru jasně rýsuje myšlenka všelidská, založená na účte k právu a svébytnosti jednoho každého. Proti této humanitní myšlence musí být každý fašismus co nejostřejší, neboť znamená v podstatě největšího nepřítele: svobodu. Možnost udržení se fašistického režimu byla by jediné v přísné izolaci (také všechny totalitní režimy vyznačují se uzavíráním hranic!) — anebo v ovládnutí všech. V době moderní techniky je natrvalo nemožné, udržet hranice uzavřeny, proto v podstatě každého fašistického režimu musí být touha po světovládě. Dynamika fašistické politiky, jak to slovorazil Mussolini, jevíci se v **expansi** a v imperialismu, je základní charakteristikou fašistické hysterie; jednou v pohybu nemůže se už zastaviti. Již starý Řím podepsal svůj ortel tehdy, když přestal se rozpínat a omezil se na obranu, ať už dobrovolně nebo z nedostatku sil. Fašistický režim přetvořil stát v silný stroj, jehož každá součástka musí být zbavena lidské svobody, aby perfektně vykonávala práci, pro niž je určena. Aby lidé snesli námahu a odříkání, dává jim diktátor naději, ale není možno trvale krmit lidi pouhými nadějemi, je nutno jim alespoň ukázkou poskytnout tu a tam úspěch jako odměnu. A proto fašistický režim potřebuje občas nějakou kořist, aby své následovníky udržel v náladě; nemůže se zastaviti ve své agresí, jeho cílem nemůže být nic menšího, nežli světovláda.

Přechodným stadiem k totalitní světovládě by byl svět, ovládnutý národními fašistickými režimy, neboť ty si nejsou nebezpečny. Zápas s ostatními totalitními režimy je jen otázkou techniky a taktiky, tedy postup, který je materialistickému nazírání běžný.

Skončí západní lidstvo tím, že se nechá ovládnouti řadou totalitních národních anebo i kontinentálních režimů, které mezi sebou budou zápasiti a intrikovati tak, jako kdysi zápasili a intrikovali všelijací králové a knížata »z Boží milosti?« Není zatím důvodů k takovému pesimismu. Je sice pravdou, že totalitní systém dovede poměrně nejrychleji zorganizovat stát k výkonnosti a vojenské zdatnosti; také reorganizovat nějakou továrnu lze rychleji postavením jí pod vojenský režim nežli cestami demokratickými, založenými na poptávce a nabídce. Ale hrozilo někdy evropským továrnám, že by trvale byly organizovány po vojensku? Neudržely by se v konkurenci, protože je možno sice donutit otroka na galejích k tomu, aby vesloval, ale nelze donutit Archimeda k tomu, aby vynalézal!

Demokracie musí ovšem teprve hledat cesty k tomu, jak zvýšit svou výkonnost a pružnost, jak využít nových technických vymožeností dopravních k zlepšení svých organizačních method po stránce kulturní, hospodářské i sociální. Podmínkou zdárného vývoje bude nejen **d e m o k r a c i e** **p o l i t i c k á**, jejíž formy byly již jakž takž pracovány, nýbrž rovněž **d e m o k r a c i e** **h o s p o d á ř s k á**, demokratická kontrola moci kapitálů. Zde stojí zá-

padní lidstvo před listem dosud nepopsaným a při pokusech různých národů a států, problém kapitálu vyřešit, nesmí být překvapením, že ohromné moci moderního kapitálu bude občas zneužito s důsledky tragickými nejen pro toho, kdo pokus učiní, ale i pro všechny ostatní. Nebezpečí nesmí být podceňováno: lidstvu hrozí chomout nového feudalismu, založeného na výrobním monopolu kapitálu, hrozí mu nový totalitní caesarismus, usnadněný moderní dopravou. Jedině duch individuální duchovní svobody (která není neslučitelná s kázni!), hluboce zakotvený v srdcích většiny evropských národů, bude zárukou toho, že nebudou svedeny na totalitní scesti. Masaryk říkal, že by nebylo na světě lidí nehodných, kdyby dobří lidé nebyli lenochy; bylo by k tomu dodati: anebo zbabělci!

Řekli jsme, že moderní rozvoj dopravní techniky umožnil demokratické formy správy na větších územích, než tomu bylo dříve. Způsobilo to hlavně neobyčejné zrychlení a zlevnění dopravy zpráv: pošta, telegraf, telefon, radio a televize sblížily lidstvo navzájem neobyčejnou měrou. Ale přece jen ne tolik, aby lidé různých měst nebo zemí byli přímými sousedy. Mohu třeba z Evropy mluvit se svým přítelem v New Yorku nebo v Moskvě, ale nebudu ho volati každý den jen proto, abych mu popřál dobrého jitra, jak bych třeba činil, kdyby žil v mém sousedství; omezím své rozhovory na věci opravdu důležité a nesnesoucí odkladu, už také proto, že překonání vzdálenosti z Evropy do New Yorku či do Moskvy jest značně obtížnější než spojení se sousedstvím.

Vidíme tedy, že moderní technika nám sice umožňuje rychlý styk na dálku, ale současně jej omezuje na věci opravdu důležité; proto také i v moderní správě větších celků ukazuje se účelnost organizace federativní, která záležitosti místního významu ponechává místní samosprávě a omezuje svou správu jen na určité záležitosti všeobecného významu. Tento systém správy zdá se být systémem budoucnosti; není jistě jen náhodou, že oba jediné plně organizované velké celky, Rusko a Amerika, jsou organizovány jako federativní republiky. Tento systém umožňuje také organizaci územních celků, obydlených různými národy a rasami, bez útisku a útlaku.

Také Evropa, měla-li by hráti v budoucnu úlohu »velkého celku«, musela by dozrát k jednotné organizaci, jež by v jejím případě mohla jediné být na podkladě federativním. Nicméně kdo se pozorně zahledí na mapku světa, nemůže se ubrániti předtíže, že role Evropy v dnešní době má v sobě hodně obdobného s rolí, kterou hrála stará Hellas v době formování antického světa: tatáž politická roztržičnost totéž prvenství v kultuře a duchovním rozvoji, tatáž neschopnost, ubránit se vojensky mocnostem, které ji obklopují. Bylo by si jen přát, aby Evropa se osvědčila ve funkci duchovního tmele příštího lidstva lépe, nežli její starověká předchůdkyně, a aby nikdy nezradila své morální základy, u nichž vyšla a které ji vynesly tak vysoko!

Možnosti organizace světa

Ale nebezpečí, že by se opakoval úpadek západní civilizace, podobný, jak se udál v prvních desítkách století křesťanské éry, je přece jen menší, než se má obecně za to. Tehdy se lidstvo odklonilo od reality, nejvyšší autoritou života stala se mrtvá litera Bible; dnes však není nebezpečí, že by život mohl odvozovati trvale své principy z litery nějaké knihy, ať je to Nietzscheův Zarathustra nebo Marxův Kapitál; každý takový neživotný scholastický systém by musel ztroskotat. Neboť lidstvo vykonalo za dva tisíce let veliký pokrok v myšlení, a co hlavně: na rozdíl od spekulativní filosofie starých Řeků může se dnes opírat o výsledky přírodních věd a způsob nepředpojatého vědeckého myšlení, nezatiženého autoritářstvím, kterým právě tyto vědy osvobodily lidského

ducha. Lidské rozumování je dnes opřeno o pozorování života v přírodě a o zkušenost — záruka, že lidstvo nemůže být tak snadno vrženo zpět ani v kultuře, ani v civilizaci.

Není pochyby o tom, že závratný rozvoj dopravní techniky způsobí ještě mnoho tápání, pokusů a snad i zmatků, nežli západní lidstvo se dopravuje organizačních forem, odpovídajících dnešním dopravním možnostem. Jisto však je, že po prvé v dějinách dopravní technika dneška umožňuje světovou organizaci lidstva, k níž lidstvo dospětí musí v té či oné formě dříve nebo později. Nelze dosud říci, zdali dosavadní pokusy (OSN) povedou k cíli hned. Vyžádá si pravděpodobně delší doby, nežli jednotlivé národy a státy překonají zase partikularismus a semknou se ve větší federativní útvary; a spolupráce velkých federativních celků tak těsná, aby ji bylo možno nazvati světovou organizací, nezrodí se rovněž přes noc. Ze všech úvah však vyplývá, že trvale se mohou udržeti pouze formy demokratické, založené na svobodě a respektu k druhému. Ale svoboda není svévolnost, není anarchie; každá organizace, každá spolupráce předpokládá jakýsi řád, na němž jsou lidé, třeba mlčky, dohodnuti. Člověk poctivý nemůže spolupracovati se zlodějem při hlídání svěřeného majetku; nejsou dohodnuti o základním přikázání »Nepokradeš.« K zdárné spolupráci lidí nestačí společná řeč; je k ní spíše třeba společných principů a společných ideálů. Dá se čekati u dnešního myšlenkově rozháraného lidstva, rozpolceného různými druhy filosofie a propagand, že nalezne nějaký společný myšlenkový základ, na němž by mohlo budovati svoji spolupráci?

Myšlenkové základy všeho západního lidstva vyrostly z křesťanského náboženství. Není pochyby o tom, že mnohá dogmata různých církví křesťanských, hlavně katolické, jsou ve světle moderní vědy zastaralá a nemohou být už součástí životního názoru vzdělaného a osvíceného člověka. Tím byl podemlet celý morální základ moderního člověka: staré náboženství odporuje vědě a stojí proti ní přímo nepřátelsky, ale jiného náboženství, moderního, dosud není. A jsou-li právem pochybnosti na př. o vědecké ceně báje o stvoření světa v sedmi dnech, báje ostatně velmi krásné, přenášejí se tyto pochybnosti, neprávem sice, ale přece i na přikázání tak nesporná, jako je »Nepokradeš.« Tak dogmatickou ztrnulostí papežského Říma oťrásl se všechny mravní principy moderního člověka, neboť musí-li revidovati platnost jednoho dogmatu, na němž se lpí proti všemu zdravému rozumu, reviduje pak nebo připouští možnost revise všech.

Tento stav, který nesporně přispěl nemalou měrou k myšlenkovým zmatkům evropského lidstva, nemůže mít dlouhého trvání: buď církev přizpůsobí svá dogmata výsluhům vědy anebo bude vytvořeno či vznikne náboženství nové, v souladu s ní. Ať tak či onak, nové náboženství evropského lidstva bude jistě založeno na nauce Kristově; jeho učení o »Království Božím na zemi«, stmele- ním vzájemnou láskou bližních, učení, které zůstalo lidstvem dodnes nepochopeno a které nejméně bylo pochopeno církvemi samotnými, bude onou Petrovou skálou, na níž bude spočívati příští demokratická a pravděpodobně federativní světová organizace lidstva.

Předpoklady k ní nejsou malé: křesťanské náboženství stalo se nejrozšířenějším náboženstvím světa, takže víc než třetina všeho lidstva věří v téhož Boha, ctí tatáž přikázání a jest ovládána týmiž mravními principy. Evropských jazyků, zvláště anglosaského, je užíváno víc a více po celém světě. Moderní dopravní prostředky jsou téměř výhradně v rukou bílé rasy a jsou dobrým ukazovatelem jejího vlivu. A hlavně: moderní válečné prostředky a válečná technika, jak jsme viděli, jsou dnes výhradním vlastnictvím západního lidstva a potrvá jistě ještě velmi dlouho, nežli jeho prvenství v těchto ohledech bude ohroženo. Uvážíme-li, že z osmi velkých geografic-

kých celků, které jsme jmenovali, jediné Čína není ovládnána bílou rasou, jeví se předpoklad pro světovou organizaci lidstva za vedení bílé rasy tím příznivěji.

Bílá rasa, která je tvůrcem moderní civilizace, není dnes jen z prvních co do počtu příslušníků (jest asi stejně početná jako rasa žlutá), ale ovládá více nebo méně 7/8 tohoto světa; ovládá téměř veškeré moderní dopravní prostředky světa, ovládá téměř stoprocentně techniku výroby i techniku ničení.

Technický, dopravní a kulturní náskok, kterého dosáhla proti rasám barevným, jednota vědy i základních představ náboženských přinesly jí možnost vůdčí úlohy v příštím uspořádání světa; ale teprve, až západní lidstvo překoná organizační tápání a zmatky samo v sobě, bude moci ujmouti se vedení světové organizace lidstva, k níž nutně spěje vývoj. Náběhy k tomu jsou; moderní technika dopravní takovouto organizaci umožňuje; jest jen třeba, aby západní lidstvo myšlenkově i organizačně dozrálo k tomu, aby této techniky dovedlo uživateli k prospěchu nejen svému, nýbrž celého lidstva.

otázky a odpovědi

Školská reforma

Ve 14. čísle Dnešku uveřejnil univ. prof. dr. V. Hlavatý kompromisní návrh školské reformy, který pokládá za vhodnou »základnu, na které by se oba tábory mohly sejít ke společné práci na prospěch celku«. V 16. čísle Dneška a Jar. P. Blažek jeho návrh zamítl, avšak nutno uznati, že v 17. čísle prof. H. svoje vývody dobře obhájil. Návrhu nelze upříti logické promyšlení, jehož výsledkem jest konkrétní návrh, skutečně způsobily jako případná základna dalšího jednání odborníků všech stupňů škol, aby reforma se stala společným dílem dohody všech, jak opětovně zdůrazňoval pan prezident. Rozhodně jej nelze prostě zamítnout.

Je pravda, že ministru školství se podařilo sblížit stanoviska na jednotné diferencované škole II. stupně, dosud však není rozřešena ani rozřešena otázka, jak se má diferenciace provádět. Právě ve způsobu provedení se názory podstatně různí. Zde zvláště bude třeba zdůraznit prostředky výchovné činnosti školy, jejíž nedostatky reformu vyvolaly.

Myslím, že je správný názor p. prof. H., že do roku 1950 sotva by mohla být provedena úspěšně školská reforma celého školského systému. Novelisace a sjednocení právních předpisů o vysokých školách (též uložené dvouletým plánem) mají být provedeny do počátku školního roku 1948-49. Podaří-li se to do stanovené lhůty, budou teprve předpoklady pro úplnou školskou reformu.

Největší překážky rychlého projednání nynější osnovy vyplývají ze skutečnosti, že dosud nemáme novou ústavu, a proto za platnosti dosavadní ústavy působí potíže postátnění všech škol a výlučnost státní školy, v nichž tři politické strany vidí hluboký zásah a omezení občanských svobod; také otázka vyučovacího jazyka jest čistě ústavní. Potíže působí vymezení působnosti slovenských úřadů a orgánů, značného významu jest i hospodářský dosah osnovy. Mimo tyto jsou to ještě drobnější otázky, které projednávání osnovy zdržely. Je tudíž vyloučeno, aby nynější osnova mohla být projednána a vstoupiti v platnost počátkem školního roku 1947-48. I kdyby se snad podařilo projednat tuto osnovu v ÚNS do počátku školního roku, nebylo by možné splnit podmínky, za nichž školský zákon měl od 1. září t. r. vstoupiti v platnost. Příslušné vládní usnesení stanoví, aby ministr školství a osvěty předložil osnovu základního školského zákona a připravil osnovy norem, jež nutno vydati k provedení tohoto zákona tak, aby nové právní předpisy školské — po přiměřeném časovém odstupu od jejich vyhlášení — mohly nabýti účinnosti počátkem školního roku 1947-48. Mimo to vládní program uložil všem resortním ministrům, aby pracující na legislativních opatřeních k provedení vládního programu, dbali zásad sjednocení zákonodárství a zjednodušení administrativy. Za daného stavu věci se může uskutečnit tak dalekosáhlé a trvalé zá-

konodárné dílo, jakým základní školský zákon bude, teprve po rozřešení ústavně-právních a administrativně-organizačních otázek, neboť jen splnění těchto předpokladů zajistí trvalost tohoto zákona. Při jiném postupu bude zákon musiti býti brzy novelisován a přizpůsobován obsahu nové ústavy a zákonům provádějícím její zásady, takže bychom neměli jeden přehledný zákon, nýbrž starší zákon s několika novelami. Po schválení nové ústavy lze nahraditi veškeré školské předpisy třemi zákony: základním školským zákonem, zákonem o školské správě a dozoru ke školám a po případě ještě platovým zákonem pro učitelstvo.

Přes to však souhlasím s p. B., že dnes je třeba již jednat. Jak? Podle rady páně presidentovy, aby reformy byly co nejdůkladněji promyšlené, prakticky vyzkoušené, připravené spoluprací povolanců odborníků ze škol národních, středních i vysokých, a že budou prováděny uvážlivě, nikoli překotně. Touto cestou dojdeme, soudí pan prezident, k tomu, co je prospěšné naší kultuře a jejímu organizačnímu vývoji. K deputaci Svazu zaměstnanců školství a osvěty pan prezident dne 25. dubna t. r. řekl: »Jestliže pravím »neukvapit se«, to neznamená, že by se nemělo začít již letošního roku, ale i pak postupovat rozvážně a na základě skutečně získaných a ověřených zkušeností. A opakují, že — jak jsem přesvědčen — se již stanoviska různých kategorií hodně sblížila, že některé zásadní věci jsou již dnes majetkem všech, že dohoda bude a že základem reformy bude zásada jednotné školy.«

A proto, abychom zase neuvázli v samých diskusích o reformě jako v první republice, dávám tento návrh:

Připraviti a vydati před počátkem školního roku zákon, který by zmocnil ministra školství a osvěty k organizaci 10 až 15 škol v celém státě podle předpokládané reformy, na nichž by se reforma prakticky zkoušela. Vědecky by reformu řídila a zkušenosti hodnotila komise školských odborníků, zřízená podle téhož zákona buď pro každou školu nebo pro školy v jednotlivých zemích. Jakmile budou všechny předpoklady zatím prakticky ověřené reformy, bude možno hladce projednati soustavně zpracovanou osnovu zákona o základní úpravě školství (i vysokého), již harmonická spolupráce všech interesovaných složek našeho školství zajistí, že bude dílem dobrým a — dokonalým.

Dr Bohumil Ostrý

Jsmo vysokoškoláci a sledujeme se zájmem, podobně jako velká část naší veřejnosti, diskusi Dnešku o chystané reformě školství. Podle toho, co již bylo napsáno dříve, a podrobným rozborem článku prof. Hlavatého ve 14. čísle a Jar. P. Blažka v 16. čísle jsme dospěli k několika závěrům, o kterých doufáme, že vnesou poněkud vyjasnění do spleť situace. Jde nám o spor mezi zastánci střední školy a zastánci školy jednotné diferencované. Předpokládáme, že v odborných kruzích se již s nediferencovanou školou nepočítá. Nepřihlížíme také ke kompromisním návrhům, neboť obsahují ve zmenšené míře přednosti i vady obou systémů.

Důvody i protidůvody, které byly stoupenci obou táborů sneseny, shrnujeme do těchto bodů:

1. Argumenty ideové. Idea jednotné školy, jak říká sám p. Blažek, není »stejně vzdělání všem«, nýbrž »stejná příležitost ke vzdělání všem«. Blažek tvrdí, že jen jednotná škola plní tuto podmínku, neboť umožňuje vyšší vzdělání na př. i dětem z malých míst, odkud nelze dojíždět do města. Mimo to prý rozvrstvení dětí od jedenácti do patnácti let na žáky středních a žáky měšťanských škol neblaze působí na tvorbu dětského charakteru. Naproti tomu pravi odpůrci jednotné školy, že danou podmínku může plnit i střední škola a že náhodnosti ve výběru žactva na střední škole, o níž mluví p. Blažek, lze odpomoci systematickým pozorováním každého žáka alespoň v jednom školním roce před vstupem na školu vyššího stupně. Každému a jen takovému žáku, jenž by mohl být na základě tohoto pozorování považován za způsobitěho k středoškolskému studiu, by bylo studium umožněno. Mimo to prý by jednotná škola neodstranila »kastovnictví« středních škol, naopak by je vnitřní diferenciací učinila ještě křiklavějším.

Objektivnímu čtenáři této diskuse se tedy jeví oba systémy, starý i nový, v zásadě stejně schopnými splnit požadavek »stejná příležitost ke vzdělání všem«. Proto by měla rozhodovat o tomto bodě pouze jeho finanční stránka — zda je únosnější zřizovat diferencované jednotné školy (jež by dovedly všem nadaným plně nahradit nižší střední školu)

všude tam, kde je dnes měšťanská škola, či případně umožnit dětem ze sociálně slabších vrstev a z venkova návštěvu střední školy finanční podporou nebo zřízením vyhovujících internátů.

2. Argumenty pedagogické. Odpůrci nového systému projevují obavy, že jednotná škola nebude dávat dostatečné potenciální vzdělání žákům, schopným studovat na škole 3. stupně a na vysoké škole. Tím, že by se nadanější žáci dostali do jedné školy s méně nadanými, „indukovala“ by se sice slabším žákům, jak tvrdí p. Blažek, poněkud vyšší úroveň, ale celkový průměr schopností a prospěchu by byl nižší, než jaký je na střední škole a zvláště než jaký by byl tehdy, kdyby na střední školu přišli jen opravdu nadaní (výběr). Snížením průměru by trpěli nadanější žáci a zvětšení rozdílu mezi nejlepšími a nejslabšími by způsobilo nesnáze celé třídě včetně učitele. Tomuto zajisté závažnému nebezpečí se má čelit v jednotné škole diferenciací.

Zde bude možno rozhodnout teprve tehdy, až obhájeví jednotné školy předloží přesný plán diferenciacie, zbavený mlhy a neurčitosti; ukáže se, zda tento systém plně nahradí nižší střední školu s jejím zaměřením k dalšímu studiu.

3. Argumenty t. z v. stavovské, zda budou mít odborní učitelé titul profesora, pokládáme za věc dohody, při dobré vůli snadno řešitelnou.

Zdá se nám, že v těchto bodech dnes leží věcné (ne politické) těžiště sporu o jednotnou školu. Veřejnost je právem velmi zvědavá na celý průběh a hlavně na výsledek, bude-li jaký, tohoto jednání, nemůže však s výjimkou několika zasvěcenců zaujmout pevné stanovisko, neboť jí nejsou známy některé skutečnosti, důležité k rozhodnutí o bodech 1. a 2. Proto jistě bude velkou většinou s námi souhlasit, žádáme-li odborníky o jasnou a konkrétní odpověď na tyto otázky:

1. Má se diferenciovat na větev humanitní a technickou (jako se to provádí dnes na střední škole) nebo podle různého stupně nadání? Nebo se bude diferenciovat podle obou způsobů a jak? Projevila by se diferenciacie úplným rozdělením žactva do tříd nebo by žáci různých větví měli některé předměty společně a některé odděleně?

2. Pro jaký nejmenší počet žáků by se ještě zřizovala pobočná větev, ať humanitní nebo podle nadání? (Týká se venkovských škol.) Kdyby byl příliš malý počet žáků, případných v úvahu pro určitou větev, bylo by jim právně a sociálně umožněno dojíždět do školy, která tuto větev má?

3. Byly by možné přestupy mezi technickou a humanitní větví, resp. mezi větvemi různého nadání? Jak by se tyto přestupy umožnily sociálně slabším žákům? Kdyby na př. žák 3. tř. technické větve přestupoval do 4. tř. humanitní, jak by si doplnil chybějící humanitní vědomosti ze 3. třídy?

4. Jaký by byl finanční obraz všech těchto zařízení ve srovnání se soustavou podpor a internátů, o kterých jsme mluvili v souvislosti s případným zachováním střední školy?

To je zatím vše, co chtěli napsat dva čtenáři k diskusi o jednotné škole a co se chtěli dovědět. Možná, že sporných bodů lze najít víc než ty, které jsme uvedli my, ale domníváme se, že jejich nestranné, nepolitické, věcné řešení by mohlo vést rychle k cíli. Proto nechme ryku, halasu a nevěcnosti a dejme veřejnosti fakta a jasně propracované návrhy ve věcech, na nichž má takový přímý zájem a na základě těchto fakt a jasných návrhů také rozhodujeme.

Juřius Pouchlý
posluchač techniky.

Karel Hofman
posluchač filosofie

Kdyby měla být velikost myšlenky jednotné školy pro všechnu mládež ve věku školou povinném posuzována podle velikosti argumentů jejich odpůrců a zejména podle způsobu, jak odpůrci své argumenty veřejnosti předkládají, bylo by lze říci, že jde o myšlenku chatrnou. Na štěstí tomu tak není. Způsob, kterým informoval čtenáře „Dneška“ p. univ. prof. dr. Hlavatý o reformních snahách, aby mohl uvést svůj kompromisní návrh školské reformy, může zmylit několik čtenářů, avšak myšlenka jednotné školy druhého stupně nemůže uškodit.

Aby mi bylo rozuměno: univ. prof. dr. Hlavatý je odpůrcem jednotné školy druhého stupně, povinné pro veškerou mládež od 11 do 15 let. Nemůže mu to být zamlčováno a lze se snad nejlépe usmát jeho tvrzení — na vědeckého pracovníka poněkud upřílišněnému — že jednotná škola znamená národní katastrofu, ježto by jejím uzákoněním byl národ nebez-

pečně zasažen ve své kulturní podstatě. Proto také není úmyslem tohoto dopisu zabývat se vlastním kompromisním návrhem prof. Hlavatého na zřízení čtyřtřídní školy obecní, trojtřídní školy měšťanské a šestitřídní školy střední. Návrh jistě vzbudí pozornost v odborných kruzích a dočká se zhodnocení z povolnějšího pera.

Jako příslušník čtenářské obce tohoto listu chci pouze vyjádřit mínění, že autorství jakéhokoliv článku v „Dnešku“ znamená nejen přiznání k jeho základní myšlence, že bez svobodné diskuse není pravé demokracie, ale i závazek, že autor hodlá respektovat i ony zásady slušného zacházení s názorem odpůrce, které teprve činí výměnu názorů skutečnou diskusi. Jestliže tedy prof. Hlavatý uvedl v úvodní stati svého článku, že v zájmu dohody o školské reformě je nutno seznámit čtenáře s příčinami sporů o školskou reformu, s nynější organizací školství, s důvody a účelem reformních snah a konečně s námitkami, které se proti reformě vyslovují, pak jistě čtenář právem očekával, že mu mínění stoupenců reformy, t. j. stoupenců jednotné školy, bude stručně, avšak věrně reprodukováno; že tedy neskrešené a zřetelně bude odlišeno, co je skutečně hlasem stoupenců reformy od toho, co se odpůrci její, ať právem či neprávem, domnívají, že je „skutečným důvodem“ reformních snah.

Zajisté by nikdo rozuměl nemohl bránit tomu, aby autor stati, když byl podle svého úvodního slibu seznámil čtenáře s důvody stoupenců, prohlásil, že podle jeho názoru všechno to mluvení a usilování o jednotné školení mládeže ve věku školou povinném povstalo hlavně z úzkého stavovského zájmu učitelstva měšťanských škol, z jeho potíží hmotných, služebních, titulových, společenských a pod. Avšak čtenář, který má být o celé otázce stručně informován a dokonce pro jedno řešení získán, má snad spravedlivý nárok na to, aby věděl, že je to domněnka odpůrců reformy, že stoupenci reformy sice popírají stavovský zájem na reformě, že však odpůrci k této domněnce tak a tak došli a jsou ochotni pochybujícím předvésti onu logickou cestu, po níž k své domněnce dospěli.

Nic takového se nestalo a bije to do očí i proto, že článek vyšel v „Dnešku“, i proto, že autorem je vysokoškolský učitel. Domnívám se, že by žádný vysokoškolský student neobstál před svým univ. profesorem se seminární prací o školské reformě, s prací rozdělenou na dvě závislé stati (důvody pro reformu a námitky proti reformě), kdyby si v ní s fakty, domněnkami, důvody a námitkami počínal tak, jak to učinil univ. prof. Hlavatý. Pouhá skutečnost, že stať, která měla informovat o reformě, je jejím účelem a vznikla, je naplněna kritizujícími formulacemi, podmiňovacími větami, z nichž se ihned vyvozuje tvrzení (př.: „Domyšleno... vedlo by toto heslo nutné k zavedení nevýběrových povinných škol na všech stupních... až po vysoké školy. Prozatím má být splněn jen prvý krok, zavedení nevýběrové školy občanské...“), tendenčními pojmy, majícími naladit čtenáře proti reformě („Z původní osmitřídní střední školy by zůstalo jen čtyřtřídní torso“), postačí k tomu, aby čtenář zapochyboval o tom, že odpůrcům jednotné školy se jedná o spravedlivé hledání cesty k nejlepší možné školské organizaci. Naopak se vtírá přesvědčení, že jde o úmyslné zatemňování pojmů čtenářům, přihlédneme-li k formulaci — pro smysl příslušné stati nesporně základní — že ideový podklad snah o jednotnou školu druhého stupně „vyplyvá z přesvědčení, že předpokladem charakterotvorné výchovy je heslo (!): „Stejně vzdělání všem bez ohledu na nadání.“ Nic o tom, že stoupenci školské reformy žádají jednotnou školu a jednotné vzdělávání a vychovávání všeho žactva po dobu povinné školní docházky a to v zájmu jednotné sociální výchovy národa, že jim nejsou neznámý pedagogické cesty, jimiž i v jednotné škole lze úspěšně přihlédnouti k stupňům nadání žactva; nic o tom, že se vši vážností poukazují na předčasnost rozhodnutí o budoucím směru žákova školení v 10. nebo 11. roce věku vzhledem k pronikavým fyziologickým i duševním proměnám dětského organismu mezi 11. a 15. rokem věku (puberta); dokonce pak nic o tom, že zvláště nízký pro nadané ve větších městech byly školami třídními, neboť vylučovaly nadané avšak nezámožné děti venkov a z dalšího zvláštního školení, že pak hustá síť škol druhého stupně na místě dosavadních škol měšťanských umožní všem nadaným i v místech odehlých normální školní postup až do 15 let věku, kdy podle dokončeného pubertálního vývoje bude lze bezpečněji rozhodnout o tom, zda se žák hodí k dalšímu všeobecnému či odbornému studiu, či zda vstoupí do praxe nebo do učení.

Tyto argumenty nemohl však prof. Hlavatý zřejmě potřebovat, ježto většina místa příslušného oddílu bylo třeba k důkazu, že celá reforma školy je pouhou stavovskou záležitostí učitelů měšťanských škol. Jestliže kdo byl do té doby přesvědčen, že vědecká metodika pracovní nedovoluje svévolně zaměňovat obsah pojmů, musí své přesvědčení opravit. Vysokoškolský učitel vědeckého myšlení dovede předložit čtenářům, že výtka asociálnosti střední školy a si má hlavně ten důvod, že učitelé jsou vůči stredoškolským profesorům ve společenské nevýhodě a že si přejí titulu „profesor“!

Ach, tyhle tituly! (Srdečně se divím šk. inspektorovi Blažkovi, že se pustil v zápalu diskuse na tuto stezku.) Zánětlivý odpovědný orgán učitelstva měšťanských škol, pokud je mi známo, nevyhlásil požadavek titulu „profesor“ pro budoucí učitele jednotné školy druhého stupně. Jenom klidně počechme bláhové lpení na titulaturách stranou snah o jednotnou školu. Největší složka učitelská se obejde vůbec bez titulu, neboť „učitel“ není titul, nýbrž výraz pro povolání jako na př. stavitel, lékař, kněz, úředník. Jestliže učitelé měšťanských škol v uherské části bývalé monarchie měli titul „profesor“, nejsou na druhé straně neznámý hlasy, že podle jiných států titul profesora přísluší pouze učitelům na vysokých školách.

Zřízení jednotné školy druhého stupně je otázkou sociálně-pedagogickou. Jak zabezpečiti v jednotné škole žáky mimořádně nadané, je otázkou didaktickou a pedagogickou. Zájmovou otázkou stavovskou bude škola druhého stupně v nynější i budoucí podobě pro očekávaný přebyt k 2 až 3000 profesorů, absolventů filosofické a přírodovědecké fakulty v nejbližších pěti letech. Potom bude lze mluvit i o stavovském stanovisku učitelstva měšťanských škol. Do debaty o jednotné škole byla stavovská otázka učitelstva zavlečena neprávem.

Jindřich Jakeš

dopisy

Nad jednou pamětní deskou

Vážený pane šéfredaktore,

nemohu přejít Váš článek „Nad jednou pamětní deskou“ v posledním čísle t. l., aniž bych k němu něco nepoznámenal. Celá hrdinská role Eliášova v českém odboji by stala jistě ještě za zvláštní úvahu. Poněvadž však mé zážitky ve spojitosti s touto světlou postavou našich nejnovějších dějin jsou příliš osobní, dávám svým poznámkám jen formu tohoto dopisu.

Předně mne velmi překvapilo, že vůbec byly — jak vyplývá z Vašich rádků — nějaké pochyby nebo snahy po zdržení vzpomínkových aktů na oslavu Eliášovu. Pro to mám termín, promiňte, vrtichovství. Tu opravdu zapochybovat a zaváhat mohou jen lidé, kteří jako ohafi dávají pozor, aby někomu předčasné a snad nevhodně nevzdali úctu, a jsou v tisínicích rozpacích nevědouce, před kterou vrblíčkou se sklonit až k zemi.

Gen. Eliáš jsem po prvé a naposledy viděl při cvičení ve zbraní v srpnu 1938 za Vrútkami na Slovensku. Jako divišní velitel byl tehdy přítomen našemu mezuposádkovému cvičení za účasti letadel a tanků v kopcovitém kraji, který se stal později dějištěm partyzánských bojů. Nezapomenu na závěr tehdejší důstojnické rozpravy, kdy Eliáš téměř prorocky nastínil vojenskou i mravní situaci příštích měsíců — a jak se pak ukázalo, už jenom dnů — a na mužné stisky rukou na rozhodnou, jež podle tehdejších jeho i našich představ byla vlastně odchodem do boje. Eliáš se bezpochyby už tehdy v něm viděl, a nebyla-li mu dána z důvodů, jež byly silnější než my, příležitost k němu v poli, zahájil jej cestou jinou, která k tomu byla způsoblou a kterou se musil dát i voják. Jenž nemává jenom pažemi v bojovém entusiasmu, ale počítá se životy. Jež jsou mu svěřeny. A Eliáš takovým vojákem, srdnatým, poctivým i obezřetným byl pak i jako ministerský předseda. To už vim zase ze spolehlivých zpráv z odboje. Cítili jsme od počátku v něm svého vůdce — neboť ten pro ty chvíle mohl být zde na domácí frontě především, jak to ostatně vyplývá z neaprimativnějších zásad taktických a sledovali jsme s náptím, jak hraje svou nebezpečnou úlohu. Při své přímoci a opravdovosti ji musil zakončit smrtí. A v nás se zase jen utvrdilo poznání, že proti nepříteli, jemuž nám bylo čelit, nepomohou žádné zbraně, není-li jich užíváno nejvýš obezřetně, má-li se dosáhnout hlavního bojového cíle pro tu dobu, aby totiž národ byl zachován, nikoli obětován, neboť diplomaticky byl obětován již jednou, a ta oběť byla příliš holetně procitována, než aby lid, který přece jen vcelku zůstal statečným a hrdým, projevoval nějakou bláznivou rozhodnost po prožitých

chvilích, kdy tak málo rozhodnosti se projevilo na záchranu jeho osudu.

Bážívali a opatrníci nad památkou Eliášovou nemusí mít starosti: On do dějin vejde, vlastně už vešel, neboť historická pravda zůstane vždy silnější, než jakékoliv chytrácké propočty. Eliáš by měl dnes mnohým jistě co říci, kdyby tu byl — těm venku, kteří ze závětří nam kazali, co a jak máme dělat, i těm doma, kteří posílení proužkem látky na svých prsou soudí vůdce odboje.

Bylo mnoho náhodného v nebezpečném zápase, kterým jsme procházeli — organizace „Černý lev“ na př. zapustila kořeny právě ve chvílích, kdy na Hrad přišel Heydrich a Eliáš byl zatčen — a ze spleti dějů cílevědomých i improvizovaných, otevřených i zastíraných, z pravd, polopравd i lží se těžko vybírá látka pro pevnou stavbu historie. Ale věřím, že se vybere a dějiny válečných let že budou nefašované. Eliáš v nich bude mocným pilířem.

Bude ještě příležitost se k tematatu vrátit. Znamenám se v úctě oddány

Boh. Černý, profesor

Nad znárodněným průmyslem

Vážený pane šéfredaktore Ferdinandě Peroutko,

promiňte, že si dovoluji obtěžovat Vás svými názory. Je to malý příspěvek obyčejného člena sociální demokracie k Vaší polemice s p. poslancem Zápotockým. Ač moje sympatie a láska k národu a vlasti jsou větší než ke straně, mluvím v této záležitosti výhradně jako straník, abych tak veřejně dal najevo svůj nesouhlas s názory našeho poslance s. J. Kubáta, uveřejněnými v čís. 170 „Práva lidu“, které, jak sám praví, jsou odleskem myšlenek mnohých funkcionářů a členů ROH.

Ve svém úvodníku ve „Svobodných novinách“ (čís. 168) dal jste jasně a nepokrytě najevo, že znárodněný průmysl je záležitostí nikoliv jedné skupiny, nýbrž celého národa. Ve Vašem úvodníku jsem nenašel žádné povzdechy nad ztrátou „starých zaslých časů“, ani jsem necítil nutnost potřeby vkládat povzdech dokonce se slůvkem „bohužel“ do Vašeho textu tam, kde jasně konstatujete, co veřejně prohlašuje sám ministr průmyslu s. B. Laušman, že se nám povede dobře nebo špatně podle toho, jak bude prosperovat národní průmysl. Pan poslanec Kubát přispěchal svým článkem na pomoc panu poslanci Zápotockému. Boli mě jako příslušníka sociální demokracie, když pozoruji, že pan poslanec Kubát nechce vidět to, co vidí všichni nezaujatí čtenáři, že totiž bojujete jen a jen pro nápravu vad a nedostatků v znárodněném průmyslu, že jinými slovy jste pro vítězství socialismu. Náš poslanec s. Vojta Beneš u příležitosti projednávání retribuice v parlamentě veřejně prohlásil, že má rád Ferdinanda Peroutku a pana Mareše pro jejich statečnost. Také my v naší organizaci sociální demokracie Vás máme všichni upřímně rádi (my dělníci, rolníci, živnostníci a inteligence). Byli jsme svědky toho, jak Vaši protivníci vytrhávali věty z textu, aby došli vyjmutým větám jiný smysl. Boli nás, když sociálně demokratický poslanec se řadí do jejich řad a mění (či zdokonaluje) jen metodu. Čte mezi řádky něco docela jiného. Věřím, že převážná většina sociálních demokratů (snad kromě čelných odborářů) je s Vámi ve Vašem boji o demokracii a svobodu.

Věřím, že si strana promíne, písi-li do Vašeho týdeníku a nikoliv do týdeníku strany „Svět práce“. Bohužel náš týdeník nemá hlídku Dopisy. Doufám, že i v něm bude taková hlídka zavedena, takže i my malí se budeme moci ozvat, když se nám něco nebude líbit nebo také, když budeme spokojeni.

S projevem úcty

Bohuslav Holčapek,
člen čs. sociální demokracie

Vážený pane poslanče,

k Vašemu dnešnímu článku „Snění nebo reakce“ v „Právu lidu“ dovoluji si jeden zcela bezvýznamný „hlas“ lidu, kterého se všechny naše politické strany rády dovolávají, poznamenat, že náhodou přečetl také úvodník p. Peroutky v nedělních Svob. novinách a naprosto neměl dojem, že by si autor potpěl na snění nebo že by vzdychal po „starých zlatých časech“. Měl jen pocit, že se v něm konstatují všeobecně známá fakta a zaujímá se k nim střízlivě kritický postoj. A my věcnou kritiku chceme a dobře ji snášíme, ale neradi vidíme, když se objektivní kritika nepojmá docela chladně a věcně bez osobního zaměření a je-li kritizující osoba označována hned za reakcionáře — kam bychom to došli?

Riká-li p. Peroutka, že znárodněné podniky nebudou vráceny soukr. majitelům i kdyby bylo těch chyb „jako listů na stromě“, považují to za prostě konstatování vývoje, na němž nelze v zásadě nic měnit, ale na němž lze případně a při dobré vůli leccos opravit. A co ipso si z boje proti znárodnění nemůže rozumný člověk udělat program — to přece je myšlené docela pokrokové a tak to snad chápe nezaujatých občanů.

V ostatním s Vašími vývody souhlasím a znamenám se souduřským pozdravem

T. Kindlová

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Jaroslav Seifert:

PISEŇ

*Bílým šátkem mává,
kdo se loučí,
každého dne se něco končí,
něco překrásného se končí.*

*Poštovní holub křídly o
vzduch bije,
vraceje se domů;
s nadějí i bez naděje
věčně se vracíme domů.*

*Setři si slzy
a usměj se uplakanýma očima,
každého dne se něco počíná,
něco překrásného se počíná.*

Ze sbírky »Svatební cestas.

Kouzlo života. Vlastně bývá všechno vně nás. Nejméně toho kouzla nosiváme v sobě. A díváme se na ně tak toužebně, jakoby z velké dálky. —

JOSEF ČAPEK

NOVÉ KNIHY

Marie Pujmanová:

POD KŘÍDLY

(Nakladatelství Fr. Borový v Praze 1947, cena 60 Kčs.)

Oba referáty z roku 1918, Šaldův i Novákův, o debutu Marie Pujmanové, který je dnes předkládán čtenáři ve čtvrtém vydání s obálkou Fr. Muziky, se bezpečně doplnily v úsudku o básnické hodnotě knihy. Říká-li Šalda, že hodnota je zde ve vytváření dětského mythu a zdůrazňuje-li Arne Novák přesvědčivost, s jakou autorka postavila své postavy do rodinných interiérů, nalézáme i dnes v tomto

vytváření čisté, bezprostřední, a přesvědčivé skutečnosti úplně zhodnocení, které nemá třeba podrobiti korektuře. Zbývá nám jen otázka naléhavosti a účelnosti dnešního vydání. A odpověď je důrazně kladná, neboť přes všechno idealistické glosování, tak módní v metodě literárního projevu na počátku tohoto století, zůstává v knize bezprostřední a citlivě vnímaná a stejně bezprostředně a citlivě reprodukována skutečnost rozjité duše. Čas sice dokončil prodlužování a krácení idealistického stínu na průčelí této knihy, jímž autorka doprovází svůj konkrétní příběh dospívání uprostřed staropraž-

ské rodiny, ale čteme-li trpělivě, prosakují zde světla čistého a libezného života, naplněného aktivní a obětavou láskou, tou láskou, která je nejsrozumitelnějším důkazem svobody, vyhrazené lidským bytostem. Každá doba má své nebezpečí šedé clony, která oddaluje čirou a nekomplikovanou řeč duše, ale díváme-li se jen trochu »stranou«, objevujeme trvání pravé hodnoty a podstaty. A toto trvání mluví z knihy Marie Pujmanové stále otevřenou a jasnou řečí o jistotě v zdravém, charakterově neporušeném a posvěceném životě »v záduze lidí, jichž jasná srdce od mládí domyslila moudrost života«, o kouzlu čistého domova, plného lásky, domova, ježž je neklamným bezpečím přede vším zmatkem.

Přetiskeno z »Vyšehradu.

Dr Václav Fiala:

MĚSTO, KTERÉ SE ZRODIL Z CÍSAŘSKÉHO PALÁCE

Zabývat se místopisem starého Splitu znamená studovat topografii Diokleciánova paláce. Popisovat nejdůležitější památky starého Splitu znamená zase oceňovat významné stavební části Diokleciánova paláce. A psátí dějiny starého Splitu znamená opět líčit vznik Diokleciánova paláce a jeho pozdější podivné osudy. Diokleciánův palác a starý Split, toť takřka po sedm set let jedno a tožé: dokonce ještě dnes je tato starověká monumentální stavba jádrem památného města při modré Adrii.

Split jako palác císaře Diokleciána trvá od konce třetího století po Kristu. Split jako město vzniká teprve o několik věků později. Jinými slovy: na místě nynějšího Splitu nestálo za starověkých dob, kdy Illyrie byla přivtělena k římské říši, žádné město. V blízkém sousedství vyrostla římská osada Salonae, nynější Solin, o jejíchž někdejších rozkvětech vydávají dodnes svědectví dochované rozvaliny na místě a různé památky ve splitském museu, ačkoli se právě přes toto město bezpočtukrát přehnaly ničivé nájezdy barbarů. Krátce po rozdělení římského impéria na dvě části: západní a východní, vyhořelo roku 293 po Kr. hlavní město východořímské říše, Nikomedia ve východní Asii, a tehdy císař Dioklecián, který se narodil v Sa-

lonách a byl původem propuštěnec ze Sirmia (nynější Srém), jal se budovat ve své užší domovině nádherný palác, jehož stavbu částečně sám řídil. Ustoupiv později místo na trůně mladšímu, strávil zbytek svého života v paláci u Salon, který hověl jeho samotářské povaze i jeho zálibám. Zde přál si být a také byl pochován. Marně však budoucnost hledala jeho hrob a nadarost pátrají historikové po nějakém dokumentu, který by blíž osvětlil poslední leta Diokleciánova života. Jen zdi a sloupy starého paláce zůstaly a mluví.

Palác císaře Diokleciána byl monumentální obdélník. Jeho dvě rovnoběžné strany měřily 216 a 179 metrů a byly vybudovány jako pevná, široká hradba, po které nahore mohly chodit strážé. Čtyři opevněné věže v pravých úhlech půdorysu střežily přístup do pevnosti, čtyřmi branami — vždy uprostřed opevňovací zdi — se vycházelo ven: »porta ferrea«, železná brána, vedla směrem k Salonám, na hlavní silnici k západu, »porta argentea«, stříbrná brána, otvírala přístup k východu, »porta aenea«, mořská brána, byla průplavem, kterým z paláce se vyplouvalo přímo na moře, a severní, »porta aurea«, zlatá brána, byla již podle názvu hlavním vstupem k paláci. Byly snad také na této straně paláce zelenářské zahrady, jejichž pěstění bylo hlavní císařovnou zálibou a jímž starý, rozmrzelý filosof samotář dal bez rozpaků přednost před trůnem, když

mu byl znovu nabízen? O těchto zahradách víme jen z písemných pramenů, stejně jako o velkém honebním revíru, který se rozkládal na blízkém Marjanu.

O vnitřku paláce dověděli jsme se z dochovaných zbytků práce jenom více. Nebyl to palác v pozdějším smyslu slova, nebyla to také ta luxusní vila, jakou si v Itálii před půldruhým stoletím byl postavil císař Hadrian. Palác Diokleciánův je — vojenský tábor, který dvěma ulicemi, spojujícími protilehlé brány, byl rozdělen na čtyři části. Jejich středem byl velkolepý peristyl. Ten spolu s atriem tvořil slavnostní předsíň ke vstupu do císařských komnat nebo do chrámu a mausolea nebo do lázní. Z peristylu se dalo monumentálním vestibulem vyjít na otevřený rozlehlý balkon, krytý závěsy, odkud byl pohled na širé moře. Víme dobře, že pro římského vzdělance ideální pracovnou byl ten pokoj, ze kterého byla vyhlídka do peristylu, nikoli však ven do života (také Diokleciánova pracovna byla někde uprostřed ostatních komnat), a ze staré literatury se souhlasně dovídáme, že ideálem přírodní krásy pro tehdejšího člověka byla širá, veselá rovina nebo mírně zvlněný úrodný kraj s poli, vinicemi a zelenářskými zahradami, kdežto hory se strmými propastmi a srázy byly nepřijemným obrazem oškřivenosti a děsu. Krásu hor, jistě také hor nad Splitem (honební revír Diokleciánův je sice na nej-

blízkým horami docela nízkým kopci!) objevila teprve romantičtější staletí. Proto také k horám měli vyhlídku ti, kdož byli méně urozeni, totiž celý vojenský trakt Diokleciánova paláce, který zaujímal vedle zenských komnat (bydlily v nich císařova matka, jeho žena a jeho dcera) nejméně čtvrtinu celého stavebního komplexu.

O rozloze imperátorského sídla nás nejlépe poučí nynější stav. Do opuštěného paláce, který byl změněn na vězení pro vznešenější Řimany a konečně na státní tkalcovnu, se později nastěhovali římsí uprchlíci, ohrožovaní avarskými vpády. Následky byly přirozené. Kdysi nedotknutelný palác byl postupem věků tak důkladně přestavěn a zastavěn, že z něho vzniklo celé město. Nechce se ani věřit, že zde kdysi stál jednotný stavební celek.

Ale hradby dodnes dochované nás přesvědčují. Obchůzka kolem bývalého opevnění trvá celou půlhodinu a na prostranství někdejšího paláce, ze kterého vlastně zbyl pouze peristyl, pohanský chrám, přeměněný později na křesťanskou svatyni, a přední chrámová (dnes spodní část vysoké zvonce), stojí nyní nejméně dvacet ulic a přes tři sta domů s 3000 obyvateli. Ze zdech starého paláce jsou i tři hotely; málokde na světě turista asi přenocuje v místech tajemnějších.

Z knihy »Věčný epos Balkánu«

Knihy o číně. V Londýně u Allena a Unwina vyšla kniha Sun Fo: „China looks forward“. Je to sbírka různých projevů, které za války učinil syn „otce čínské republiky“ Sunjatsena, Sun Fo. Sun Fo patří k mírnějšímu křídlu Kuomintangu a usiluje, aby Čína se stala demokratickou republikou. Prostředkem k tomu má být uskutečnění Tří principů, jak je hlásal Sunjatsen, t. j. národní nezávislost a střesení cizí nadvlády, skutečná demokracie a zajištění hospodářských vymožeností pro všechny. Je proti diktatuře, ať se strany pravého křídla Kuomintangu, ať se strany komunistů. Vadou knihy je, že Sun Fo nikde nefiká, jakým způsobem by se jeho idealistické plány daly uskutečnit v zemi tak nesmírně zaoštalé, jako je Čína, kde většina obyvatelstva neumí číst ani psát, kde není kapitálu ani hospodářských vymožeností a hlavně, kde celý život je v rukou gentry, která nelitostně vykořisťuje lid. Ve stejném nakladatelství vyšla kniha proslulých amerických znaleč Východu manželů Owen a Eleanor Lattimore: „The Making of Modern China“. Je to velmi výstižná příručka, doplněná mapkami pro čtenáře, který se chce stručně poučit o dějinách Číny. Autoři se snaží vyvrátit mylnou představu, kterou tradovala běžná literatura, jako by Číhané byli exotickým, docela odlišným národem od ostatních. V kapitole „Mír a budoucnost“ autoři stručně analyzují kladný poměr Číny k Sovětskému svazu, utužení vzájemnými smlouvami. Zrušením nerovných smluv s Amerikou a Anglií se Čína vymanila z polokoloniální závislosti. V dalším svém svobodném hospodářském vývoji potřebuje Čína svobodné Japonsko, aby mu mohla dodávat suroviny a dostávat hotové výrobky. Závěrem autoři velmi správně poukazují na to, že dnes již neexistuje „problém Číny“, nebo „problém Dálného Východu“, nýbrž všechny otázky, týkající se Číny i Dálného Východu, mají vliv na příští osud světové politiky. — V nakladatelství Edinburgh House Press vyšlo dílo „Strange Harmony“ od William a G. Sewella. Je to líčení života v Stanley Campu, Hongkongu za japonské okupace a je skutečně povídkou podivné harmonie. Je podána prostě, s velkým porozuměním, duchovněm bohatstvím a humorem. Váleční čtenáři patrně nebudou vidět tak jasnými očima, jako autor a bude mu vyčítáno, že žije ve světě, který si sám vytvořil, spíše než jako jeden z mnoha, jejichž život sdílel a pochopil. Měli by tuto knihu však číst všichni myslitelé, zvláště dnes ve dnech duchovní chudoby. K. i.

Mexická výstava knih. V tyto dny byla slavnostně zahájena výstava knih, instalovaná přímo na jednom z hlavních

náměstí Mexika. Jednotlivé mexické státy, ale i cizí národy, vystavují v malých pavilonech, podobně jako na vzorkovém veletrhu, svůj příspěvek k literatuře a tiskařskému umění. Uprostřed, pod monumentální kopulí památníku revoluce, stojí obrovská socha španělského klasika Cervantesa, od jehož smrti právě uplynulo čtyři sta let. Na náměstí byla provisorně postavena velká dvorana, ve které se odbyvají koncerty a přednášky. Zde také zahájil výstavu mexický prezident Miguel Alemán. Nejzajímavější částí výstavy je veřejná učebna pro analfabety, kde se před očima diváků denně scházejí četní dospělí, aby se pod dozorem učitelů a pomocí nejnovějších učebnic cvičili v psaní a čtení. Je dojemné vidět takové šoféry nebo služky se sváteční mašli ve vlasech zvedat se stydlivým úsměvem prsty, aby upozornili učitele, že cvičení je hotovo. Vedle moderních tisků jsou na výstavě také staré aztecké rukopisy, kodexy a smlouvy, diagramy o stavu gramotnosti a pod.

Anthologie uzbecké krásné prózy. Uzbecká Akademie věd v Taškentu připravuje ruské vydání anthologie uzbecké krásné prózy. Do svazku budou pojety nejlepší ukázky uzbecké literatury od XIV. století až po dnešek. Klasická literatura bude zastoupena pracemi spisovatele XIV. století Rabguze, prózou Ališera Navoje a spisovatelů minulých století Abulgaze, Munise, Gulchaniho a j. Ze současné prózy byly do sborníku vybrány práce Ajbekovy, S. Ajniho, Gafura, Guljama a j. Uzbeckému folkloru bude v anthologii věnována značná pozornost.

„Skvělý Ara“ — arménská tragédie. Nová tragédie arménského básníka Najri Zartjana, vydaná nakladatelstvím „Sovětský spisovatel“ v ruském překladu M. Petrova, byla napsána podle motivů národní legendy. Hra pojednává o zápasu arménského národa v dávné minulosti za národní sjednocení země. K. i.

V Bělehradě byla otevřena Národní knihovna. Za přítomnosti členů vlády lidové republiky Srbska, byla v Bělehradě slavnostně otevřena obnověná Národní knihovna. Knihovna byla založena před 115 lety. R. 1941 ji Němci zapálili. Kromě četných knih a časopisů bylo zničeno i 1.300 starých vzácných srbských rukopisů, několik tisíc vzácných rukopisů významných srbských vlastenců atd. Škoda se odhaduje na 6 miliard předválečných dinarů, všech uměleckých předmětů na 58 miliard dinarů. Ihned po osvobození počalo se s obnovou knihovny, která má dnes opět 300.000 svazků.

Literatura do kapsy. Lublaňské nakladatelství „Slovenski knjižni zavod“, které řídí známý novinář a přítel Československa Božidar Boriko, začalo vydávat kapselní knihov-

Politická a populárně vědecká literatura v nakladatelství Fr. Borovy

Ferdinand Peroutka :

TAK NEBO TAK

Soubor úvodníků a článků, bojujících o demokratickou linii života v nové republice. — Brož. 70 Kčs.

Rostislav Kocourek :

SVĚT

ŽALUJE V NORIMBERKU

Pečlivé, dokumentární a literárně hodnotné knižní zpracování nejdramatičtějšího procesu dějin. Brož. 80 Kčs.

Ladislav Matějka :

ZA MÍREM PO EVROPE

Bystrá, zajímavá reportáž z autorovy cesty po Evropě bezprostředně po skončení války. Brož. 75 Kčs.

Jan Bělehrádek :

NOVÝM DECHEM

Články a proslovy rektora university Karlovy v prvním roce po osvobození. Brož. 57 Kčs.

Václav Černý :

BOJE A SMĚRY SOCIALISTICKÉ KULTURY

Stati o cestách a směrech socialistické kultury u nás, prosazující požadavek svobodné umělecké tvorby. Brož. 45 Kčs.

Karel Engliš :

MALÁ FINANČNÍ VĚDA

Populární, i laikovi přístupný výklad finanční vědy, seznamující čtenáře s obecnými pojmy hospodářskými a finančními a s celou soustavou státního i samosprávného hospodářství. — Brož. 90 Kčs, váz. 115 Kčs.

Rudolf Souček :

JAK SE PROJEVUJE DUŠE

Populární vědecké kapitoly o duševních funkcích a jejich poruchách. Brož. 50 Kčs.

U KNIHKUPCŮ.

FR. BOROVI.

ničku „Nove poti“ (Nové cesty). Obsahuje povídky, črty a básně. Mezi prvními svazčky vyšel cyklus básní Tóne Seliskara „V narečju domovine“ (V náručí domoviny), Miška Kranjce povídka „Samotni otok“ (Osamělý ostrov), dále balada Kariž Grabeljška „O štarem Korenu“ a črty Jože Klusova (pravým jménem Bogo Flander, železničář, který padl v národně osvobozenecckých bojích). Svazky jsou ilustrovány předními umělci a stojí 5 dinarů. Vycházejí ve velmi vysokých nákladech.

KNIHY REDAKCI DOŠLE

E. Sommer: **Vzpouza svatých.** Román. Z originálu Revolte der Heiligen přeložil Alois Humplík. Obálka Josef Hochman. Knihnice Příliv, kterou řídí V. Běhounek. Nakl. Práce. Stran 235, 75 Kčs brož., 100 Kčs váz.

Dr Miroslav Volf: **Naše dělnické hnutí v minulosti.** Obálka František Mašek. Nakl. Práce. Stran 292, 96 Kčs brož.

Vítězslav Velímský: **Výkonost a tvorba mezd v SSSR.** Obálka Karel Kratochvíl. Před-

mluva inž. dr. Jar. Halbhuber. Nakl. Práce. Stran 69, 25 Kčs brož.

A. Svoboda: **Předpisy o práci v soudobých ústavách.** Z francouzštiny přeložil a poznámkami a doslovem opatřil dr. V. Michal. Předmluvu napsal dr. Frant. Kraus. Obálka Ing. O. Treichlinger. Stran 126, 75 Kčs.

Svatopluk Ježek: **Panorama českého filmu.** Obálka Zdeněk Rossmann. Nakl. Miloš Staněk, Hradec Králové. Stran 189, 85 Kčs brož., 115 Kčs váz.

Svatopluk Ježek: **Slovo, oživlé filmem.** Obálka Z. Rossmann. Nakl. Čs. filmového nakladatelství v Praze. Stran 69, 35 Kčs brož.

Stefan Litauer: **Soumrak polského Londýna.** Z polštiny přeložila Helena Teigová. Nakl. Práce. Stran 65, brož. 24 Kčs.

John Collier: **Dábla přemáhám.** Aventin. anglo-americká knihovna. Z originálu Defy the Foul Fiend přeložil a poznámkami opatřil Jiří Pober. Graficky upravil, obálku a vazbu navrhl Vojtěch Kubášta. Stran 333, vydalo Aventinum, brož. 117 Kčs, váz. 145 Kčs.